

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

F.Sawyer, Sárospatak

Paulus in Athene (2)

(Hand. 17:15-34)

De vorige keer hebben we op Paulus' boodschap in Athene gelet. Vier punten hebben we naar voren gebracht:

- 1) de ware God als schepper;
- 2) de Here God leidt de geschiedenis;
- 3) de noodzaak van persoonlijke bekeering; en
- 4) de opstanding uit de dood.

Maar hoe breng je zo'n boodschap over? Wel, je moet allereerst contact zoeken.

Aanwezig zijn

Je moet aanwezig zijn. We lezen dat Paulus naar de markt ging en "dagelijks met hen die hij er aantrof", sprak (vs 17). Wij leven in een tijd, waarin je niet meer kunt volstaan met te zeggen: De mensen weten dat er op de hoek van de straat een kerk is, en als ze willen, kunnen ze komen. Nee, evangelisatie moet bewust gepland en georganiseerd worden. Dat neemt niets weg van de spontaniteit. Paulus ging spontaan naar de markt. Spontaan dus, binnen de kaders van een georganiseerde zendingsreis.

In dialoog treden

Ik hou niet zo van preken in het park of op de straat, tenzij de stijl beter wordt dan nu vaak het geval is. Ik heb het meer dan eens gehoord en in verschillende landen. Meestal is er teveel geschreeuw. Maar Paulus praatte, hij ging met de mensen in gesprek. Toen één van mijn kollega's van de zending de opdracht kreeg een nieuwe gemeente te stichten in San Pedro Sula, Honduras, is hij naar het park in het centrum van de stad gegaan. Daar heeft hij heel wat middagen doorgebracht, *pratende* met de mensen om ze te leren kennen en vertelde hij dat hij een kerk, een gemeente, wilde stichten. *Church planting* noemen we dat op het zendingsveld. En die kerk is er gekomen!

De ander waarderen

Het valt op, dat Paulus zijn waardering voor zijn hoorders uitspreekt. Hij zegt, dat hij heeft opgemerkt hoe buitengewoon godsdienstig ze zijn (vs 22). En dat onderstreept hij door hun dichters te citeren. "In hem leven wij, bewegen wij ons en zijn wij, gelijk enigen van uw dichters gezegd hebben" (vs 28). Ja, de inhoud van Paulus' boodschap

zal behoorlijk verschillen van en in botsing komen met de kijk op de wereld die men in Athene had. Maar Paulus zoekt een brug. *Gelijk ook enigen van uw dichters gezegd hebben.*

Je zou ook romanschrijvers, journalisten, wetenschappers, bankdirecteuren of olympische helden kunnen citeren. Maar zeker ook dichters. Ik heb heel wat gedichten in verschillende talen en in vertalingen gelezen.

En het valt me op, dat de meeste (eigenlijk "alle") grote dichters van tijd tot tijd spreken over God en over religieuze gevoelens. Daar zijn eindeloos veel voorbeelden van te geven. Ik noem alleen de belangrijke contemporaine poolse dichter Tadeusz Rózewitz, die schrijft:

De grootste gebeurtenissen
in het leven van een mens
zijn de geboorte en dood
van God

waarom heeft u mij verlaten
waarom heb ik u
verlaten

het leven zonder god is mogelijk
het leven zonder god is onmogelijk

Helaas lijkt het leven met God heel moeilijk te zijn voor deze dichter. Maar het punt blijft; gelijk uw dichters hebben gezegd: de mens kan niet buiten God. En bij dat gegeven kunnen we als christenen aansluiten om over de genade van onze Heer te praten.

De roeping om aanwezig te zijn

Zo komen we terug bij de opdracht die ons gegeven is om het evangelie door te geven. Ik zeg niet dat dat helemaal in onze handen ligt. Het is immers de Geest van God, die harten opent en muren slecht. Maar kijk eens, hoe Paulus zijn hoorders met waardering tegemoet treedt en kennis heeft van wat er in deze wereld te koop is. Het is erg, wanneer christenen en de kerk de indruk vestigen, dat ze niet veel van de wereld, de ervaringen en de gedachten van mensen op straat of op kantoor begrijpen. Pas wanneer we de ander verstaan kunnen we ook het evangelie verwoorden op een passende wijze. Want het hart van het

evangelie is dat God zich bij de mensen aansluit. Op een verrassende en soevereine manier. Maar ook met begrip. Hij wil onder ons wonen. Niet alleen de boodschap, maar de Heer wil zelf "overkomen".

37e jaargang - nr. 18
27 augustus 1993

In dit nummer

- 311 H. de Jong
Nabeschouwing bij de dood
van koning Boudewijn van België
- 314 A. v.d. Dussen
Gereformeerd en
evangelisch: kiezen of
delen? (4)
- 317 H. Algra
Jeugdwerk in een
supermarkt-cultuur (2)
- 319 P.J. van Kampen
Christen en Kunst (1)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476.
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging
Aanmelding door overschrijving
van min. f 25,- contributie op
bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

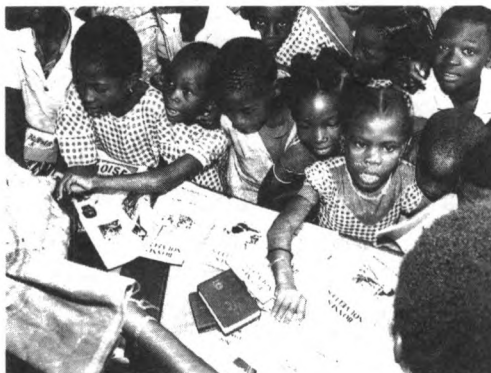
Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm.
breed (excl. 17,5% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

BONNES NOUVELLES

Bonnes Nouvelles. Goed nieuws. Ziet u hoe gretig deze schoolkinderen in Abidjan, Ivoorkust, naar het goede nieuws grijpen? Om zelf de bijbelverhalen te lezen. Als eerste stap op weg naar de 'echte' bijbel.

Bonnes Nouvelles. Goed nieuws. Ook voor de ouders. Want in Ivoorkust is de bijbel beschikbaar in 3 talen en het nieuwe testament in 11 andere talen.

DE BIJBEL - OPEN VOOR IEDEREEN - WERELDWIJD

In Nederland geven leden van de *Bijbel per Maand-Club* maandelijks een bijbel weg. Door het verschil tussen de kostprijs en de verkoopprijs van de bijbel te subsidiëren. Dat is gemiddeld f 5,00 per bijbel. Voor zo weinig kunt ook u dit Woord met eeuwigheidswaarde doorgeven. Thuis blijven en toch deel hebben aan deze zendingstaak.

De *Bijbel per Maand-Club* is een onderdeel van het

JA, ook ik wil iedere maand (minstens) een bijbel weggeven. Noteer mij als lid van de *Bijbel per Maand-Club*. Ik neem per maand voor mijn rekening:

- ☐ drie bijbels of f 15,00 ☐ f.....
☐ een bijbel of f 5,00

Als herinnering aan deze toezegging en als welkomstgeschenk kies ik:

- ☐ de kleurrijke verjaardagskalender met illustraties van bijbelverhalen in 12 talen;
☐ het zwaar verzilverde lepeltje met opschrift 'Leren lezen met de bijbel'.

Dhr/mevr bn

Adres

Postcode/plaats

Deze bon in een (ongefrankeerde) envelop sturen naar de *Bijbel per Maand-Club*, Antwoordnummer 86, 2000 VC HAARLEM. Of bel ons: 023-224100.

H. de Jong, Zeist

Nabeschouwing bij de dood van koning Boudewijn van België

(over de religieuze herkenbaarheid)

„Hij gebruikte zijn geloof als een instrument om te dienen en niet als een wapen om zich te laten gelden.”

Kardinaal Danneels

Wat de media ons in de regel brengen is weinig opwekkend. De ene tijding is nog afschuwelijker dan de andere. Je moet wel eens denken aan wat de profeet Jesaja voorzei: „Het kennis nemen van het nieuwsbericht zal enkel verschrikking zijn” (Jes. 28:19c). Inderdaad, hoe vaak zit je niet te sidderen in je tv-stoel. Des te opvallender en verblijdender was wat de krant en de tv ons hebben laten lezen en zien rondom het overlijden en de begrafenis van koning Boudewijn. Het loont ruimschoots de moeite daar in een afzonderlijk artikel de vinger bij te leggen. Dit mooie mag niet ongesigneerd blijven. Heel opmerkelijk hoe een wat teruggetrokken en stijve man zich zo'n populariteit heeft weten te verwerven in de harten van de gewone mensen van zijn volk. 'Merci, Sire!' – een ware bemoediging was dat voor alle mensen die niet vlot in de omgang zijn. Dat ze met hun uitstraling toch grote invloed ten goede kunnen hebben op hun omgeving. En nog opmerkelijker wordt het allemaal als je bedenkt dat het hier om een *vrome* en *biddende* koning ging. We hadden niet kunnen denken dat nu juist dát zo zeer op prijs zou worden gesteld bij de man in de straat. Dat past toch helemaal niet in het beeld dat we ons van onze tijd hebben gevormd? Wij hebben het over haast niets anders dan over de teruggang van het geloof en de leegloop van de kerken. Het leven denken we ons door en door gesekulariseerd. Zitten we met onze inschattingen wel goed, heb ik me dezer dagen afgevraagd. Het valt mij op dat in de media en in de preken de sekularisatie verder voortgeschreden is dan bij de gewone man. Wanneer die laatste aan het woord komt merk je niet alleen een gezonde nuchterheid in het beoordelen van allerlei zaken maar ook een opvallende welwillendheid tegenover het geloof. Maakt de spraakmakende en schrijfgrage elite zich soms over die sekularisatie meer wijs dan nodig is? Of kijkt die alleen de intelligentsia of wat daarvoor doorgaat naar de ogen?

Rome vergeleken met de protestanten

Wat ook kan is dat het bij onze zuiderburen wat gunstiger ligt dan bij ons. Ze zijn daar rooms. Wat was die uit-

vaartdienst ook rooms! Koning Boudewijn die als voorbidder van zijn volk alleen van plaats veranderd was, zoals kardinaal Danneels zei. Nu niet meer op de aarde, in de kleine kapel van het kasteel Laken, maar in de hemel. Nee, dat zouden wij nooit zo zeggen. Wij hebben genoeg aan onze enige voorbidder Jezus Christus, zoals artikel 26 van de NGB (het mooiste van alle zevenendertig!) zegt. Maar hoe komt het nu dat ik daar toch weinig aanstoot aan nam? Hoe komt het dat ik mij tot het rooms-katholieke in toenemende mate aangetrokken gevoel? Niet alleen dat van België maar ook dat van hier en elders? Hoe komt het dat ik met gespitste oren luister als de paus ergens iets zegt of de aartsbischof Simonis geïnterviewd wordt? Nee, heus niet om wat zij zeggen over de geboortenbeperking en de vrouw in het ambt. Dat zijn de punten waar onze media zo zielsgraag over vallen. Maar voor mij zijn dat bijkomstigheden vergeleken bij dat ene dat me zo machtig aanspreekt. Wat is dat ene dan? Want ik heb zelf ook mijn bezwaren: de plaats van de paus, de Maria-devotie, de lijfelijke aanwezigheid van de Heer in het altaarsakrament – het zijn en blijven hobbels. En met wat over de geboortenbeperking en de plaats van de vrouw gezegd wordt ben ik ook bepaald niet gelukkig. Maar er staat wat tegenover. Dit staat er tegenover: Ze weten daar nog wat religie is. En wat bidden wil zeggen. En juist dat kun je in menige protestantse kerk zo missen. Dat zijn vaak landen die wat dit betreft dor en mat van droogte branden en waar niemand lafenis kan krijgen. Kan er niet wat meer warmte af bij het naar buiten treden? Neem nu een blad als Hervormd Nederland. Ik lees het sinds jaar en dag maar het is een krant waar je ijskoud bij wordt. Religieus dan. Nooit eens een hartelijke warme geloofstoon. Ik proef wel een begaan zijn met allerlei menselijke noden (soms ook wel met noden waar ik geen feeling voor heb), maar in de aanpak daarvan spelen God en zijn Woord geen merkbare rol. Je kunt alleen al aan de toon merken dat er niet veel gebed achter staat. En dat geldt niet minder van Voorlopij, dat daarbij in zit. En dat zijn toch twee stemmen die voor de twee grote protestantse kerken tamelijk toonaangevend zijn. Het zijn bladen van de geestelijke elite daar. En het lijkt wel of het dagblad Trouw uit die hoek zijn inspiratie krijgt. Religieus even kil. Nee eerlijk, als ik zou moeten kiezen dan zou ik nog eerder rooms-katholiek

worden dan dat ik me in die sfeer thuis zou voelen. Vanwege dus de religieuze herkenbaarheid. En ja, dan is er nog wel meer te noemen. Ik vind ze verder bij de katholieken ook stabielere dan bij de protestanten, wat meer bedacht op de overeenstemming met de kerk van alle tijden. Niet zo wild. Theologen kunnen daar aardig vrij grasduinen en ravotten, dat is waar en ergens ook wel aantrekkelijk (mits ook zij de religieuze warmte niet verwaarlozen), maar de kerk zelf gaat daar niet zo gauw achteraan. De officiële vertegenwoordigers brengen je in hun spreken of schrijven altijd wel bij de hoofdzaak van het evangelie. Zonder cynisme of railerende toon en vanuit een diepe overtuiging en zekerheid. En denk erom, dat spreekt de gewone man aan. Natuurlijk, die rebelleert er wel eens tegen en scheldt er wel eens op, maar toch vanuit de gedachte: Dat kun je van de kerk verwachten. Protestanten zeggen te vaak dingen die je niet van kerkelijke zijde zou verwachten. Daarom vind ik de katholieken pastoraler. Soms denk ik: Zouden die overkritische protestantse stemmen die bij alles wat ze aanpakken zo sterk in het vragen en zo zwak in het antwoorden zijn, dat warme religieuze geluid van (bijvoorbeeld) Rome bewust vooronderstellen? Zouden ze daar alleen maar hun randbemerkingen bij maken in de geest van „ja, – maar...”? Waarbij dus het belangrijkste 'ja' te gedempt en het minder belangrijke 'maar' te nadrukkelijk klinkt? Dat zou nog het mildste oordeel zijn waartoe ik mezelf kan opwerken. Het zou trouwens wel betekenen dat die godsdienstkritische protestanten ten opzichte van de katholieken (en neem daar voor wat dit betreft de evangelischen maar bij) alleen maar in de weer zijn rondom een te leeg midden en daardoor slechts wat rommelen in de marge. En of dat nu hun bedoeling is... Zo'n grote bescheidenheid zou me van hun kant verbazen.

Geëngageerde vroomheid

Vroomheid voor de tv, dat was het hartverwarmende van die begrafenisdienst. En dan geëngageerde vroomheid. Want van maatschappelijke betrokkenheid hebben we bij de vrome koning Boudewijn ook zo wel het een en ander kunnen merken. Zijn medegevoel met de aidspatiënten en zijn verontwaardiging over de vrouwenhandel kwamen in die dienst duidelijk en zeer indrukwekkend naar voren. Dat was toch volstrekt uniek! Dat een Filippijnse ex-prostituée voor koningen

en regeringsleiders getuigde van de hulp die ze van de koning ontvangen had. Die vrouw kon zo bij Salomo van-
daan gekomen zijn! Als één van die twee hoeren-moeders bijvoorbeeld. Ik maakte bij het zien de vergelijking met de messiaanse koning uit Psalm 72 van wie geschreven staat: „Voorwaar, hij zal de arme redden die om hulp roept, de ellendige en wie geen helper heeft; hij zal zich ontfermen over de geringen en de arme, hij zal de zielen der armen verlossen. Van druk en geweld zal hij hun leven bevrijden, hun bloed zal kostbaar zijn in zijn oog.” Koning Boudewijn vertoonde in zijn zorg voor deze gedupeerde vrouwen niets minder dan het beeld van koning Christus. En juist dat samengaan van een intens gebedsleven met deze sociaalvoelendheid vond ik zo sterk. Jarenlang heeft men ons van bevrijdingstheologische kant verveeld met de tegenstelling tussen vroomheid en maatschappelijke actie. Bij deze vorst hingen en gingen ze zomaar spanningsloos samen. En dan is daar geen natie achter hem die zegt: Die maatschappelijke bewogenheid – ja, maar die vroomheid – nee! Nee, men voelt dat die twee behoren samen te gaan en men aksepteert beide. Nog eens, hebben we rond het overlijden van koning Boudewijn niet een kijkje gekregen in het *echte* leven van de gewone mensen dat anders doorgaans door de media wordt toegedekt? Worden we door de ongecontroleerde macht van de journalisten en hun fotografen niet voortdurend bij de neus genomen en om de tuin geleid? Want of je nu links of rechts in de media rondkijkt – dat de christelijke godsdienst een zegen voor de samenleving en een maatschappij-sanerende kracht van je welste is maak je nergens uit op. De aandacht wordt daar nooit op gevestigd, alleen de karikaturen daarvan worden breed behandeld. En als het religieuze zich in al z'n warmte manifesteert (zoals bijvoorbeeld op een EO-jongerendag) dan geeft de pers in de regel 'niet thuis', zeggende dat dat geen nieuws is. Maar gelukkig, bij Boudewijns overlijden kon men er goddank niet onderuit. Ik ben heel blij dat ik het gezien heb. Het heeft me voor ons Europa weer wat moed gegeven. Er valt daarin veel meer geloof te mobiliseren dan wij voor mogelijk houden. Als we maar verder willen kijken dan onze intellectuele neus lang is.

Antipapisme

Wat ik wil zeggen komt dus hierop neer dat ik rondom de dood van koning Boudewijn sterk getroffen ben door de religieuze herkenbaarheid van de roomse kerk, in tegenstelling tot de grote protestantse kerken die ik zo weinig vroom vind, zo weinig aanstekelijk warm. Efraïm rechtvaardigt zich boven Juda, zou de profeet Jeremia (3:11) zeggen. Maar o wee, nu las ik in het Reformatorisch Dagblad van 10 augustus toch heel andere dingen. Een redactioneel commentaar onder

de smalende titel 'Boudewijn de heilige'. Een werkelijk papen-vreterig stukje. Het was net of de schrijver bang was dat de begrafenis van de koning der Belgen grote indruk op zijn mensen gemaakt zou hebben en dat zijn krant wilde die zijn bestaan rechtvaardigen die indruk met wortel en tak moest uitroeien. De typische zwaar-protestantse paradepaardjes (een te frivool woord, maar in dit verband kwam het zo op mij over) werden zelfs van stal gehaald om te laten zien dat alles daar toch wel 'door en door rooms' was toegegaan. Men leze zelf:

„...Als trouw zoon van de heilige moederkerk kon Boudewijn ook op lovende woorden van kardinaal Danneels rekenen. De Mechelse aartsbisschop preeste zaterdag bij de begrafenis de overleden koning letterlijk en figuurlijk de hemel in. Boudewijn was nu in de hemel de voorspraak geworden voor het Belgische volk, zoals hij tijdens zijn leven ook vaak bezig geweest was om voor de Belgen te bidden. Een door en door roomse benadering. Niet voor niets ging meteen na Boudewijns dood het gerucht dat hij best in aanmerking zou kunnen komen voor een heiligverklaring, zoals vroeger wel meer met vorsten gebeurd is die een (althans naar roomse maatstaven gemeten) voorbeeldig leven leidden. Bepaalde opmerkingen uit de begrafenistoespraak van kardinaal Danneels versterkten die gedachte.

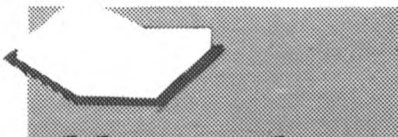
De Rooms-Katholieke Kerk heeft voor een dergelijke heiligverklaring bepaalde (vaak langdurige) procedures. Een van de vereisten is dat de kandidaat-heilige minstens een paar wonderen verricht heeft. Nu kan één wonder in ieder geval aan Boudewijn worden toegeschreven, namelijk dat hij de Belgische staat bij elkaar heeft weten te houden.

Het was heel duidelijk de opzet van koningin Fabiola om de begrafenisplechtigheden niet in een sfeer van somberheid te laten verlopen. Niet het zwart van de rouw moest overheersen, maar juist de vrolijke kleuren hadden de voorkeur. Zelf was zij in het wit gekleed. Ook de vorstelijke gasten werd verzocht zich niet te donker te kleden. Onze koningin Beatrix ging overigens, net als koningin Elisabeth van Engeland, in het zwart.

Kortom, de ernst van de dood werd zoveel mogelijk weggepoetst, zoals bij veel hedendaagse begrafenissen het geval is. Maar voor bedelaars en voor koningen geldt het Bijbelwoord dat de dood de bezoldiging is van de zonde. Boudewijn mag dan qua levenswandel in bepaalde opzichten een voorbeeld zijn geweest voor zijn familie en voor vele hooggeplaatsten in deze wereld, maar met al die (vermeende) goede werken kan een mens voor God niet verschijnen. Alleen het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt van alle zonden.”

Wat jammer! Wat een gemiste kans om nu eens over de kerkmuren heen een

teken van herkenning af te geven! Een signaal van hoe dicht we bij elkaar staan als het gaat om de vragen van leven en dood. Toen ik het las dacht ik: Is dit nu de kerk in dienst van de waarheid of is dit de zogenaamde waarheid in dienst van de zogenaamde kerk? Alleen het bloed van Jezus Christus reinigt van alle zonden? Juist! Maar daarom werden nu toch de tekenen van Christus' lijden, het brood en de wijn, uitgereikt en daarom werd er toch gebeden om zondenvergeving? Werd Christus soms niet uitbundig gedankt en geprezen als het Lam Gods dat de zonden der wereld wegdraagt? En mag iemand misschien ook de hemel in geprezen worden als zo duidelijk blijkt dat hij de kracht voor zijn voorbeeldig leven gezocht heeft in het geloof in deze Christus en in het gebed? Over het gebed gesproken, hoe treffend juist en ontroerend was niet de voorlezing van Salomo's gebed om wijsheid voor het regeerambt! Wat een rijk geestelijk leven moet aan zo'n teksteus wel niet ten grondslag liggen! En wat fijngevoelig om dit nu juist de kroonprins te laten voordragen! En hoe hoopvol dat deze dat ook wilde en met grote eerbied en nadruk deed! Ik vond dat eigenlijk het hoogtepunt van de hele plechtigheid. Zeker, je kunt op typisch roomse dingen wijzen zoals ik eerder zelf ook deed. Maar daar kun je de roomse kerk van heden niet mee afdoen. Ze is in haar Christus-getuigenis duidelijker dan de grote protestantse kerken. Als het Reformatorisch Dagblad daar nu eens op gewezen had! Dan had die krant duidelijk gemaakt dat de eer van Christus haar hoger zit dan het eigen protestantse gelijk. „Wij stoelen op dezelfde wortel des geloofs”, zei Kuiper tegen Schaepman en hij had gelijk. Maar Kuiper was dan ook iemand die voor religieuze herkenbaarheid een prachtige feeling had en vandaaruit verschillen hun plaats wist te wijzen. Tegenwoordig zegt men Kuipers woorden eerder tegen joden (die van Jezus de Middelaar niets willen weten) dan tegen roomsen. Antisemitisme wordt terecht bestreden. Maar we moeten dat wantrouwen als daarnaast het antipapisme welig tiert en ongemoeid gelaten wordt. Het hemd is toch zeker nader dan de rok?

Boekbespreking

Informatieboekje voor de Nederlands Gereformeerde Kerken 1993

Uitgave van Buijten en Schipperheijn bv.; 224 pag.; f 15,60.

Alweer een tijdje geleden verscheen het 'blauwe boekje'. Het bevat heel wat informatie over de kerken, commissies, zending, predikanten, allerlei stichtingen en organisaties enz. Onmisbaar wil ik het boekje niet noemen, maar alleen wat deze gegevens betreft al, is het wel uiterst handig. Naast deze gegevens zijn er twee 'in memoriams' opgenomen. Ds. H. van Ommen herdenkt op een fijne wijze ds. J. Waagmeester en ds. J.A. de Vries staat op een gevoelige, bewogen manier stil bij het leven van ds. H. Kiezebrink.

Ook de cijfers ontbreken niet. De NGK zouden aan het begin van dit jaar 29.543 leden hebben (begin '92 was dit 29.622), waarvan 18.898 belijdend lid

zijn (was 18.799). Een lichte achteruitgang in aantal, waarbij opvalt dat het aantal belijdende leden stijgt en dus het aantal doopleden daalt. Opmerkelijk is verder hierbij dat voor het eerst sinds jaren het aantal ingekomenen uit de Geref. Kerken aardig groter is dan het aantal dat naar die kerken vertrokken is (+31). En nog een opvallend gegeven: er zijn meer leden vertrokken 'naar eigen kerkverband' dan 'uit eigen kerkverband' zijn ingekomen. Hier ligt m.i. een taak voor kerkeraden om elkaar te berichten wanneer een gemeente een nieuw lid verwachten kan, en het niet te laten bij het afgeven van een attestatie.

Wat in een kerkelijk jaarboek het meest de aandacht trekt, is het jaaroverzicht. Nadat de laatste 7 jaar ds. K.H. de Groot deze klus voor zijn rekening genomen had, heeft dit jaar drs. H. Algra de fakkel overgenomen. Voor het eerst sinds het informatieboekje verschijnt is het een niet-theoloog die het jaaroverzicht verzorgt. Wat mij betreft een prima keus! Algra schrijft fris, positief, nuchter en invoelend. Dat laatste komt sterk naar voren in zijn opmerking over de mensen achter de cijfers. Algra typeert het jaar 1992 voor de NGK als een gewoon jaar. Hij zegt daarbij dat dat allerminst betekent dat het een jaar is waarin niets gebeurt. Hij doet dat na te hebben opgemerkt dat de NGK midden in het spanningsveld staan tussen de veranderende cultuur en een kerk met een oude boodschap

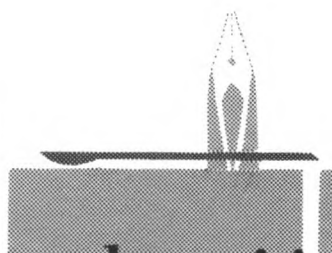
die gepreekt en overgedragen moet worden.

Uiteraard horen we ook wat over de kontakten met de Chr. Geref. Kerken en de Geref. Kerken (vrijg.). Ook reacties op de boeken van de predikanten Van den Brink/Van der Kwast en Moggré, waarin de vrijgemaakten een grote rol spelen, worden genoemd. Nuchter vind ik het wat Algra schrijft over de kontakten met de GK(v): Een al te groot optimisme leidt al snel tot overvraging en vervolgens tot teleurstelling. En: Het wegnemen van het wantrouwen en het naar elkaar zoeken in geestelijk opzicht is al een hele stap.

Wanneer de nieuwe redakteur komt te spreken over de plaatselijke gemeenten noemt hij verschillen die er zijn. En hij vervolgt dan als volgt: Er zijn ook verrassende overeenkomsten. Het is een persoonlijke indruk, maar als welklijkse 'hoorder' meen ik toch te mogen opmerken dat er grote overeenkomsten zijn in de prediking, al verschilt ook daarin de 'vorm' wel. Wat de inhoud betreft vervult het mij met dankbaarheid dat voorgangers proberen om aan de bijbelse boodschap recht te doen, door te putten uit de volle breedte van de wijsheid, die God ons in Zijn Woord geeft.

De manier waarop Algra zijn taak als redakteur heeft waargenomen vervult mij met dankbaarheid!

M. Janssens
Alphen a/d Rijn

Pastorale notitie

J.H. Veefkind

'Dat kan niet!'

Wij hadden vroeger een rookstoel thuis.

Weet u nog wat dat is? – Zo'n stoel met van die brede houten armleuningen en een verstelbare rug. Aan de binnenkant van de armleuningen zaten uitsparinkjes, waar je een stok of een roe in kon leggen. Hoe verder je de stok naar achteren legde, des te schuiner kwam de rugleuning te staan. Je kon de roe er ook uithalen en dan stond de rugleuning helemaal horizontaal. Ze steunde dan op meescharnierende pootjes. De rookstoel was een smal bed geworden. De twee dikke kussens vormden de matras. Ik zal er wat op gelegen hebben, als ik ziek was. En ziek ben ik vaak geweest! Op straat noemden ze mij 'de huismus': dit was niet aardig bedoeld en het wàs ook niet aardig. In

huis heette ik 'de zaagmolen': dit was meer to the point en minder kwetsend.

Ik zal een jaar of vier, vijf geweest zijn – het was dus nog 'voor den oorlog'. Mijn moeder zat in de rookstoel, ik zat op een armleuning tegen haar aan. Ze las voor uit de kinderbijbel.

W.G. van de Hulst natuurlijk: iets anders hadden wij in die tijd niet. De schrijver zelf kwam trouwens wel eens bij ons over de vloer.

En als mij ooit verhalen van hem in de ziel zijn gebrand, dan wel 'Peerke en zijn kameraden' en 'Zo'n vreemde jongen'. Het eerste speelt in de bakermat van mijn familie, maar ook zonder dit voel ik me er altijd erg door aangesproken. Het tweede speelt aan de plassen, wel niet de 'onze' maar dan toch die van de 'buren'. En zo herken ik in beide verhalen een stuk van mijn eigen geschiedenis.

Maar nu ging het over de geschiedenis van duizenden jaren geleden. De intocht in Kanaän en de val van Jericho. Zes dagen lang slaat het volk de lasso van het geloof om de stad heen. Op de zevende dag wordt Jericho ingekapseld in een zeven rijen dikke kluwen van menselijk geloven. Dan 'bij de laatste bazuin' (de griekse vertaling in Jozua en de griekse tekst van Paulus gebruiken dezelfde uitdrukking) storten de muren van Jericho in...

Waarop ik, kritisch toen al, reageerde met: „Dat kan niet”. Mijn moeder hield gelukkig geen vertoog over het gezag

van de heilige schrift. Maar op dit cruciale punt van haar opvoeding zei ze trefzeker: „Maar de HERE deed het toch!”

Tegen zoveel overtuiging had ik geen verweer, en dus zei ik: „Gaaf u dan maar door!”

Nu, na meer dan een halve eeuw, staat dit voorval me nog glas-helder voor de geest. Ik heb nog wel vele andere onwijze dingen te berde gebracht en zij heeft nog wel vele andere wijze dingen gezegd, maar deze gebeurtenis was 'grundlegend' zoals onze oosterburen zeggen.

M'n moeder confronteerde me niet slechts met het woord van God, maar met de God van het woord – op Wie zijzelf in nood en dood vertrouwde. Dit nu lijkt me van doorslaggevende betekenis voor een christelijke opvoeding. Dat het kind merkt: „Vader en moeder ménen het. Bij hen is het écht.” Als ouders maak je fouten. En dit is ook geen wereldramp. We zijn allemaal groot geworden ondanks de fouten van onze ouders. Wanneer je als ouders bij je kinderen maar zo iets achterlaat als in dit scherp gelijnde miniatuurtje: „... die machtige muren, zóó zwaar, dat er huizen op staan gebouwd, ze schudden, ze scheuren, en met hun sterke torens storten ze om en vallen ineen tot hoopen van puin.”

*„Dat kan niet”.
„Maar de HERE deed het toch”.
„Gaaf u dan maar door”.*

A. v.d. Dussen, Eindhoven

Gereformeerd en evangelisch: kiezen of delen? (4)¹

(B) Theologische opvattingen

De theologische opvattingen van evangelische christenen blinken niet altijd uit door diepzinnigheid en denkkraft. Gelukkig zijn er heel wat erudiete theologen (zoals John Stott) die waardevol studiemateriaal aanreiken, maar daar staat een massa 'bijbel'-lektuur tegenover waarvan men niet veel wijzer wordt. Sterker nog: in menige evangelische publikatie worden twijfelachtige dingen verkondigd; mensen die daarmee op de preekstoel en in het pastoraat op de loop gaan, maken niet zelden brokken. In dit verband is te denken aan overspannen eindtijdverwachtingen, zeer kwalijke praktijken van gebedsgenezing en duiveluitbanning, kreupele bijbeluitleg, enzovoorts. Maar ook waar evangelischen op zichzelf zinnige dingen naar voren brengen, wrekt zich vaak hun simplificerende benadering van de dingen van Koninkrijk. Hier kan die theologische bezinning, die zich oriënteert aan het denken van de Reformatie, winst brengen. Voordat daarvan enkele voorbeelden gegeven worden, moet echter eerst hulde worden gebracht aan de evangelischen, vanwege het zware aksept dat zij in hun opvattingen leggen op het missionaire functioneren van kerk en christenheid.

Introvert

Zoals in het voorafgaande reeds werd aangeduid, zijn zij niet alleen in de praktijk van het christen-zijn op evangelisatie en zending gericht, maar is die gerichtheid bij hen ook theoretisch onderbouwd. Voor hen behoort het tot het wezen van de kerk, dat zij er is voor de wereld. Op dit punt hebben zij reformatorische christenen heel wat te vertellen. Zeker, in de gereformeerde belijdenisgeschriften wordt aandacht geschonken aan het missionaire optreden van de christenen in hun persoonlijk leven, vgl. Heidelbergse Catechismus zondag 32 antwoord 86 en zondag 47 antwoord 122; Dordtse Leerregels hoofdstuk II artikel 5 en hoofdstuk III/IV artikel 10. In de leer van de kerk wordt echter griezelig weinig naar buiten gekeken. In de Nederlandse Geloofsbelijdenis wordt in die zin ingegaan op de relatie tussen kerk en wereld, dat gezegd wordt dat ieder zich bij de kerk heeft te voegen omdat er buiten de kerk geen zaligheid is (artikel 28). Maar de notie dat de kerk haar bestaansrecht onder andere daaraan ontleent, dat zij een instrument voor God is om de wereld met het evangelie te bereiken, ontbreekt geheel. Ook in zondag 21 van de Heidelbergse Catechismus zoekt men tevergeefs

naar een verwerking van het bijbelse gegeven, dat de gemeente van Christus staat of valt met haar functie, het zout der aarde te zijn (Matt. 5:13). Dat is een ernstig manko, dat vermoedelijk doorwerkt in de vaak uiterst introverte vorm die het gemeentelijk leven in de gereformeerde traditie heeft aangenomen. Er zijn tekenen die wijzen op een kentering, maar zolang evangelisatiecommissies nog een kwijnend bestaan lijden en kerkelijke vergaderingen voor het thema 'een zoutend zout zijn' een blinde vlek hebben, is er geen reden tot juichen. Als ergens de reformatorische wijze van kerk-zijn korrigerende impulsen kan ontvangen van het gedachtengoed dat in evangelische kringen ontwikkeld is, dan hier.

Voorzienigheid

Als eerste van de theologische opvattingen van evangelische christenen, die verrijkt kunnen worden vanuit het denken van de Reformatie, moet het 'ongebroken voorzienigheidsgeloof' genoemd worden. Vergeleken bij moderne theologische ontwerpen, volgens welke Gods greep op de ontwikkelingen in de wereld en op iemands persoonlijke levensloop lang niet alomvattend is, doet dit geloof heel veilig aan. Evangelische christenen leven tenminste nog bij de geruststellende gedachte, dat er Een is die de touwtjes van ons leven en van heel de wereldsgeschiedenis stevig in handen heeft. En al zie jij niet altijd de zin van gebeurtenissen in – je mag geloven dat alles volmaakt past in het goddelijk beleid. De achterkant van het borduurwerkje mag een verwarde indruk maken – de voorkant vertoont een harmonisch patroon.

Het waarheidsmoment in deze opvatting is, dat het evangelie inderdaad dankbaar en eerbiedig spreekt over de raad van God, volgens welke de geschiedenis verloopt. Zo wordt in psalm 33:11 verkondigd "dat Gods plan doorgaat, eeuw na eeuw" (vertaling Groot Nieuws Bijbel), en blijkt Handelingen 4:27,28 krijgt zelfs het zondige handelen van mensen een functie in de verwerkelijking van Gods heilsplan. Ook in het persoonlijk leven heerst niet een grillig toeval, maar leidt God zijn kinderen volgens zijn raad, psalm 73:24. De gretigheid waarmee evangelischen over 'het plan van God met hun leven' kunnen spreken, is dus niet uit de lucht gegrepen. Alleen – zij doen dat vaak op een romantische manier. Het lijkt wel, alsof bij hen de meest afschuwelijke gebeurtenissen toch in een mild licht komen te staan,

alsof de verschrikkingen van het leven hun rauwheid verliezen, ingepast als zij zijn in Gods beleid. Dat komt, doordat dit geloof in Gods raad bij hen vaak *rationalistisch* wordt uitgewerkt. Dat wil zeggen: dat de geschiedenis volgens Gods raad verloopt houdt voor hen in, dat alle dingen redelijk en functioneel in elkaar passen, en daardoor zijn afgestemd op Gods grote doel. Zogezien zit de werkelijkheid dus heel *doelmatig* in elkaar. Wat op het eerste gezicht een warboel lijkt, is in feite door een super-intelligente en alwetende regisseur geordend.

Verborgenheid

Het is echter zeer de vraag of het juist is, om met behulp van deze rationalistische voorstelling over Gods raad en voorzienigheid te spreken. Want in de bijbel komt Gods heil vaak tot stand via een uiterst onredelijke en ondoelmatige aanpak. Neem bijvoorbeeld de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard (Mattheüs 20:1-16): deze heer blaast door zijn excentrieke handelwijze de gangbare redelijke en zedelijke orde op. Een dergelijke wijze van uitbetalen past niet in een rationeel georganiseerde werkelijkheid. Toch staat deze heer model voor God, "bij wie mijn levenspad een heilsweg wordt" (psalm 18:9 berijmd). De wijze waarop Hij zijn heilsplan realiseert, spot met alles wat redelijk en doelmatig is. Hij verkiest geen groten, maar kleinen; geen vromen, maar zondaren. Bij Hem worden laatsten eersten en eersten laatsten. Hij verlost door een gekruisigde, zodat zwakheid zijn kracht is en dwaasheid zijn wijsheid (1 Kor. 1:25). Werkelijk, zoals God de geschiedenis leidt – daar is geen touw aan vast te knopen (vgl. Romeinen 11:33).

Het is Luther geweest, die in dit verband *Gods verborgenheid* benadrukte. Hij doelt daarmee niet op Gods afwezigheid, de verborgenheid van Gods aangezicht, waarover in zoveel psalmen geklaagd wordt (vgl. psalm 44:25). Nee, met een beroep op Jesaja 45:15 stelt Luther, dat God juist in zijn verlossing vreemde, onbegrijpelijke wegen gaat, in een totale doorkruising van alles wat redelijk is. De verlossende God is verborgen onder het kruis.² Maar dat betekent, dat ook de voorkant van het borduurwerkje uit het oogpunt van redelijkheid en doelmatigheid teleurstelt. De verwarde draden die wij in onze levensloop en in de geschiedenis opmerken, verwijzen naar een heel vreemd patroon: dat van het kruis.

Modern

Dit alles is van meer dan theoretisch belang. Met het 'ongebroken voorzienigheidsgehoof' van de evangelischen komen namelijk die christenen, die hebben afgerekend met het harmonische wereldbeeld van het rationalisme, niet meer uit. Zij ervaren zoveel chaos in de wereld en in de geschiedenis, dat het hun onmogelijk is geworden te blijven vasthouden aan de voorstelling dat de werkelijkheid ten diepste een redelijk geordend geheel is. Daarbij hebben zij het bijbelboek Prediker aan hun kant: als ergens de illusie verstoord wordt, dat de wereld redelijk en zedelijk in elkaar zit³, dan hier. Men kan zich dan ook afvragen hoe Prediker voor de evangelischen funktioneert; ongetwijfeld hebben de meeste van hen weinig affiniteit met dit bijbelboek. Maar daardoor kan hun soms wat vlotte praten over Gods 'plan' met ons leven, andere christenen wel eens irriteren.

Voor die gelovigen, die lijden onder de raadsels en verborgenheden van het leven en het moeilijk vinden om te geloven dat God de dingen leidt naar zijn raad, kan de diepzinnige benadering van Luther nieuwe perspectieven openen. Er zit iets eigenaardig moderns in zijn opvatting, dat Gods verlossing principieel geen redelijke structuur heeft, en dat ons levenspad slechts een heilsweg bij Hem wordt door de duisternis van het kruis heen. 'Geloven' wordt zo iets paradoxaals: het houdt Gods zwakheid voor kracht, zijn dwaasheid voor wijsheid. De gelovige is bereid zich achteruit te laten zetten, in het vertrouwen dat hij door Gods genade naar voren gehaald wordt. Het geloof verdraagt dat het in de wereld chaotisch toegaat, omdat het weet heeft van het kruis als de openbaring van Gods heil.

Wanneer ons menselijk denken zich zo oriënteert aan het kruis van de Here Jezus, zal het eerbiedig ruimte kunnen laten voor het evangelie van Gods raad en voorzienigheid, ook wanneer het harmonische wereldbeeld van het rationalisme aan scherven valt. Wie eenmaal ontdekt heeft dat de genade van God spot met de redelijke verwachtingen die mensen hebben, is er niet langer op uit patronen van doelmatigheid in zijn leven op te sporen. Wie door het geloof Gods lichtend aangezicht heeft leren zien in de duisternis van Golgotha, zal ook wanneer hij zelf duisternis ervaart, eraan kunnen vast houden dat de Here God een spoor van licht door het leven trekt.⁴

Dualisme

Een tweede opvatting van evangelische christenen die vanuit de reformatische theologie verrijkt en gekorriged kan worden, is het dualisme. Temidden van alle relativisme, waarbij tegenstellingen als die tussen goed en kwaad en tussen waarheid en leugen hun absoluut karakter verliezen, getuigt de evangelische nadruk op de antithese tussen het rijk van de duis-

ternis en Gods Koninkrijk van het licht, van een gezond bijbels inzicht. Te recht ook vragen zij aandacht voor de realiteit van de boze: christenen die geen rekening meer houden met het konkrete woeden van hun tegenpartij (I Petrus 5:8), zijn onvoldoende gewaepend voor de geestelijke strijd die het geloof met zich meebrengt. Bij de uitwerking die veel evangelischen aan dit dualisme geven, zijn echter grote vraagtekens te plaatsen. Niet zelden namelijk neigen zij ertoe, de boze en zijn rijk te zien als een zelfstandige macht van het kwaad, met wie God zijn heerschappij over de wereld moet delen. In deze visie zijn er terreinen in het leven, waar God niet bij kan omdat daar de satan heer en meester is.

Bepaalde delen van de schepping zijn zo totaal vervallen aan de macht van het kwaad, dat ze buiten de soevereiniteit van God vallen. Men denke aan paranormale gaven, of aan een zware depressie. Maar dat betekent, dat een christen nooit of te nimmer aan het paranormale een plaats mag geven in zijn leven, en dat er tegen een depressie geen ander kruid gewassen is dan de uitdrijving van een demon.

Algemene genade

Dat nu is een bedenkelijke interpretatie van het evangelie, waarmee men soms zeer grote schade aanricht. Want hoe zeer het evangelie ons er ook voor waarschuwt, de macht van de boze niet te onderschatten, nergens wordt de indruk gewekt dat God aan hem, als aan een min of meer gelijkwaardige tegenstander, terrein verloor heeft. Integendeel, in soms krasse bewoordingen eist de bijbel ook in die zin de eer voor de HERE op, dat zelfs de duisternis onder zijn soevereiniteit valt (vgl. Genesis 1:5; Jesaja 45:7) en dat de aktie-radius van de boze door niemand anders wordt vastgesteld dan door God alleen (vgl. Mattheüs 8:29,31; Openbaring 12:7-12). Voor de gelovigen houdt dat in, dat zij altijd en overal onder het bereik van Gods liefde in Christus zijn, welke macht er ook beslag op hun leven legt (vgl. Romeinen 8:35-39).

Maar ook de ongelovigen, die niet aan Christus toebehoren, zijn daardoor niet volkomen van God losgeslagen. Weliswaar heeft de satan op hun leven greep, (vgl. Handelingen 26:18), maar in die duisternis worden zij nog altijd omvat door hun Schepper. Hij laat zijn zon opgaan over bozen en goeden en doet het regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen, Mattheüs 5:45. Hij heeft zich ook aan de heidenen niet onbetuigd gelaten door hun wel te doen, door hun van de hemel regen en vruchtbare tijden te geven en aan hun harten overvloed van spijs en vrolijkheid te schenken, Handelingen 14:17. Tegen de mannen van Athene, nog voor enkele van hen zich aan Christus gewonnen geven, kan Paulus zeggen: "God is niet ver van een ieder van ons. Want in Hem leven wij, bewegen wij ons en zijn wij." (Handelingen 17:27,28) De (neo)calvinistische theolo-

gie heeft dat willen honoreren door van *algemene genade* te spreken.⁵ En ook waar kritiek op die terminologie kwam, heeft men aan de *zaak* willen vasthouden: de gevallen schepping is niet uit de hand van de Schepper gevallen. Ook waar de boze zijn macht uitoefent, dringt nog licht van God binnen (vgl. de uitdrukking 'licht der natuur' in de Dordtse Leerregels, hoofdstuk III/IV, artikel 4-7). Dat licht is zeer getemperd en verdrijft de duisternis niet – daarvoor zijn wij mensen aangewezen op Hem, die het Licht der wereld is (Johannes 8:12). Maar wel is God zo goed, dat Hij ook de onverloste schepping niet volledig prijsgeeft aan het kwaad.

Depressie

Vanuit dit gezichtspunt kan men veel genuanceerder tegen de werkelijkheid aankijken dan bij het strenge evangelische dualisme mogelijk is. Het is te simpel om de mensen en de dingen enkel en alleen vanuit de antithese licht/duister, verlost/onverlost te benaderen. Er is nog een derde dimensie: de blijvende verbondenheid van de gevallen schepping met de Schepper. Zogezien gaat het niet op om een zware depressie als puur duivelswerk aan te merken. Ongetwijfeld manifesteert zich in zo iets als depressiviteit de verschrikkelijke gebrokenheid van de schepping. Het is ook waar, dat de boze daar om zo te zeggen in kan kruipen en zo'n zwakheid kan proberen uit te buiten. Maar het is bepaald stuitend, als van evangelische zijde aan depressieve christenen te verstaan wordt gegeven, dat een stukje van hun leven onverloste is en buiten het bereik van Christus valt. Nog erger wordt het, wanneer hun vervolgens de weg naar de psychiater ontraden wordt, omdat duiveluitbanning de enige therapie zou zijn. Men kan in het pastoraat niet krachtig genoeg afstand nemen van dit soort schadelijke ideeën. Christenen die onder depressiviteit lijden moeten juist het bevrijdende evangelie horen, dat ook waar zij geen sprankje licht meer zien, zij geheel en al eigendom zijn van Jezus Christus. Men mag hen erop wijzen, dat waar in hun leven de gebrokenheid van de schepping aan de dag treedt, de Schepper daartegen in zijn goedheid enig kruid heeft laten wassen. Zo zijn er heel bekende psychiaters, die door middel van therapie en medicijnen kunnen helpen, ook als ze zelf geen christen zijn. Zeker, ook in geval van depressiviteit kan het heel zinvol zijn om met de zesde bede van het Onze Vader voorbede voor broeders en zusters te doen: "Leid hen niet in verzoeking, maar verlos hen van de boze." Maar dat staat niet in tegenstelling tot een gebed om zegen over een behandeling door een (seculiere) arts, en tot de hartelijke uitnodiging aan hen om toch vooral het avondmaal mee te blijven vieren.

Paranormaal

Ook de visie op paranormale ver-

schijnselen van veel evangelische christenen is al te sterk bepaald door hun dualisme. Ongetwijfeld is die geheimzinnige wereld een broedplaats voor de boze. Heel veel mensen die zich met het 'okkulte' bezig houden, doen dat vanuit een kader waarin geen plaats is voor het kruis van Christus. De sterk religieuze inslag van magnetiseurs en iriskopisten, van helderzienden en astrologen, is wat dat betreft bedrieglijk. Heel vaak gaan dat soort mensen uit van een pantheïsme, waarbij zij sterk ervaren dat de schepping doordrongen is van goddelijke energie. Dat de wereld door de zonde radicaal vervreemd is van God, en dat slechts door het verzoenend sterven van Christus het reddende contact met Hem hersteld kan worden, wil er bij hen echter meestal niet in. In die zin is het juist, om een verbinding te zien tussen de opbloei van het paranormale en het werk van de boze. Maar dat ligt niet aan de fenomenen als zodanig, maar aan het kader waarin zij beoefend worden. Op zichzelf vallen zij binnen het bereik van de Schep-per.⁶ Daarom gaat het te ver, om christenen die bij zichzelf paranormale begaafdheden waarnemen of zich laten behandelen door een arts die werkt volgens een paranormale geneeswijze, ervan te betichten dat zij als zodanig met iets duivels bezig zijn. Mensen, die hun heil zoeken bij het kruis van de Here Jezus en sterk staan tegenover de religieuze ideeën die in het alternatieve circuit zo welig tieren, zijn niet zo gauw demonisch besmet. Ook de wereld van het paranormale is niet per definitie in pure duisternis gedompeld, getuige de waarzeggersbeker van Jozef (Genesis 44:5) en de tocht naar Jeruzalem van de drie magiërs (Mattheüs 2:1,2).

Noten

1 Voor OPBOUW bewerkte tekst van de lezing, die op 24 april 1993 gehouden werd voor de leden van de gereformeerde persvereniging 'Opbouw'.

2 Vgl. hiervoor de monumentale dissertatie van J.T. Bakker, *Coram Deo. Bijdrage tot het onderzoek naar de structuur van Luthers theologie*, Kampen 1956, 151-159. Zie nu ook E. van der Veer, *Cruciale verborgenheid. Een studie naar de reikwijdte van Luthers theologia crucis*, Kampen 1992.

3 De uitdrukking is van A.A. van Ruler, *Dwaasheden in het leven I*, Nijkerk z.j., 26.

4 Meer over de aktualiteit van Luther vindt men in mijn artikelen *Gereformeerd zijn in de moderne tijd*, die verschenen in de nummers 1 t/m 4 van Opbouw, jaargang 31 (1987).

5 De uitdrukking komt voor in de Dordtse Leerregels, hoofdstuk III/IV, Verwerping van de dwalingen, paragraaf 5. Zie ook het vierde en vijfde van mijn artikelen *Calvin in Afrika?!*, in de Opbouw-nummer 30 en 31 van jaargang 31 (1987).

6 Vgl. de lakonieke benadering van het verschijnsel van de telepathie door K. Schilder in zijn artikel *Rubinisme en spiritisme* uit 1919, opgenomen in *Om Woord en Kerk II*, Goes 1949, 198-201.

Gaat het slecht met de kerk?

„Het gaat slecht met de kerken, want ze lopen leeg. Een bedrijf dat zijn klanten weg ziet lopen schakelt een adviesbureau in om de oorzaken te achterhalen en vervolgens de zaak weer vooruit te helpen.

Communicatie, marketing, management: Waarom vragen de kerken in Nederland niet om zulke adviezen? Zijn ze met hun boodschap te heilig en te verheven?

Sociologen kunnen het maar moeilijk hebben dat men in de kerken vroom de ogen sluit voor de keiharde desastreuze cijfers: honderdduizend kerkleden per jaar weg en zonder kerkbinding verdampt het geloof binnen één generatie tonen de cijfers aan”.

Wanneer u deze uitspraak leest, wat denkt u dan?

Ik weet haast zeker dat er zijn die dit te gek voor woorden vinden.

Communicatie, marketing, management zijn zaken die goed zijn voor het bedrijfsleven maar niet voor de kerk. Maar waarom eigenlijk? Kunnen we dit aan elkaar uitleggen? En wat stellen we er in de kerk dan voor in de plaats?

Hebben we in de kerk niet vaak een houding aangenomen van niet van deze wereld te zijn, terwijl we vergeten midden in de wereld te staan?

Hoe vaak zuchten we tegenover elkaar dat we de jongeren niet meer kunnen bereiken. Maar hoe vaak gaat u met de jongeren in gesprek? Moeten we niet meer het belang zien van de media als informatiedragers en meningvormers. Kunnen we als kerk niet veel van hen leren?

Als we iets niet meer noemen (kerk, geloof) of we praten er alleen maar negatief en kritisch over dan zal het tenslotte worden verzweigen! Zeker bij de jongeren!

Onlangs las ik in 'Trouw' een opmerking van een jonge Surinamer die na een onderzoek tot de conclusie was gekomen dat dit land de mensen niet stimuleert om naar de kerk te gaan. In Suriname is de kerkdrempel veel lager. Voor Surinamers is 'kerken' een ontspannen bezigheid. Niet de hamer van plicht en plechtigheid regeert hier, doch de rust van de menselijkheid.

We behoeven ons geen illusies te maken. De kerken zullen kleiner worden, maar ze zullen aanwezig blijven.

En laten we dan niet bang zijn voor andere vormen die in de kerk gemeengoed zullen gaan worden.

De Geest van God zal de hof blijven doorwaaien. Alleen wat echt is zal deze storm kunnen doorstaan.

Dit artikel, van de hand van M.E. Norah, knipten wij uit 'KONTAKT'-kerkblad van de christelijke gereformeerde kerk te Zaandam.

Er staan in dit stuk dingen, die mij aanspreken. Ik ben geen principiële tegenstander van een aparte sociologische benadering van de christelijke gemeente. Misschien, dat sommigen onder ons dit een gevaarlijk standpunt vinden, maar ik heb er vertrouwen in, dat een kerkeraad aan een sociologische doorlichting niet het laatste woord gunt. Het geloof verbiedt ons namelijk zomaar te kapituleren voor het monster van de secularisatie. De Heilige Geest heeft het voor het zeggen in de kerk! Die Geest werkt door het Woord! En het Woord geeft ons de richtlijnen voor de gemeenteopbouw, welke wetenschap wij ook mogen inschakelen om de achtergrond van bepaalde ontwikkelingen op het spoor komen.

Wat overigens de opmerkingen van die Surinamer betreft ben ik van mening, dat plicht en plechtigheid samen geen tegenstelling behoeven te vormen tot de menselijkheid. Het gaat ten diepste om het hart, dat achter de plichtsbetrachting klopt. En laten wij nooit vergeten, dat wij in de eredienst als gemeente van Christus voor Gods Aangezicht verschijnen! Daarom kies ik toch voor de plechtigheid, omdat ik juist in dit kader vuurbang ben voor elke vorm van platvloersheid!

Enschede

O. Mooiweer

H. Algra, Den Helder

Jeugdwerk in een supermarkt-cultuur (2)

In de eerste aflevering van deze serie werd beschreven hoe het verzuilde jeugdwerk een duidelijk opvoedkundige bedoeling had. Zo wilden de Gereformeerde Jongelings- en Meisjesverenigingen jongeren vertrouwd maken met de eigen (= Gereformeerde) waarden en normen.

Weinig gemeenschappelijks

In het 3e hoofdstuk van hun boekje¹ gaan Blanken e.a. in op de 'waarden' van de hedendaagse jongere. Hoe besteedt hij zijn tijd, wat vindt hij belangrijk in zijn leven? Opvallend is dat de levensbeschouwing nauwelijks meer een rol lijkt te spelen in de manier waarop jongeren hun leven inrichten en waarderen (26). Of -zou je je nog af kunnen vragen- is de functie van de levensbeschouwing tegenwoordig moeilijker in kaart te brengen? In ieder geval wordt geconstateerd dat jongeren zich steeds minder verbonden voelen met een kerk en met kerkelijke rituelen (bijv. bidden, naar de kerk gaan, bijbellezen). Er is ook geen alternatief: "noch de oosterse, noch de evangelische aanbiedingen op de levensbeschouwelijke markt vullen het ontstane gat" (26). Wat ik me hierbij afvroeg is, in hoeverre men rekening houdt met grote invloed van de -toch wel oosters georiënteerde New Age beweging. "Jongeren knutselen als kleine doe-het-zelvers hun eigen (levensbeschouwelijke) cultuurtje bij elkaar uit de beschikbare resten van de grote 'verhalen' " (Lévi-Strauss). Dit maakt dat groepen mensen weinig gemeenschappelijk hebben. Als de conclusie van Lévi-Strauss waar is en ook opgaat voor de kerken, zou het lid-zijn van een bepaald kerkgenootschap dus weinig meer zeggen. In de praktijk vult ieder gemeentelid zijn leven toch weer op zijn eigen wijze in. En: als ieder lid zijn eigen 'culturele rugzak' inpakt, ben je als kerkelijke gemeenschap nauwelijks meer herkenbaar... Er is dus weinig gemeenschappelijks meer om over te dragen op een volgende generatie. "Het mag duidelijk zijn dat dit geen eenvoudig klimaat is voor kerkelijke jeugdbewegingen en evangelisatie-bewegingen" (28), aldus de auteurs van het boekje.

De ik-gerichte samenleving

Volgens de Amerikaanse historicus Christopher Lasch vindt in onze westerse samenleving een rampzalige ontwikkeling plaats. Het gezin wordt door allerlei factoren ernstig ondermijnd. De auteurs noemen ook auteurs die dit geen ongezone ontwikkeling

vinden. Ze lijken zich echter aan te sluiten bij Lasch (helaas komt de visie van 'gezinsvijandige denkers' door het direkt onder hetzelfde kopje volgende commentaar van Lasch op blz. 32 niet goed uit de verf). De auteurs vinden dat door de ontwikkelingen in de samenleving het gezin niet meer de plaats is waar het kind emotioneel kan groeien (in de richting van een harmonieuze volwassenheid). Een hele cultuur wordt op deze manier ziek. De mens trekt zich terug in een vroege ontwikkelingsfase: het narcisme (d.w.z.: het op jezelf gericht zijn). Mensen hebben geen ideaalbeeld, geen gemeenschappelijk doel meer; het zijn net kleine kinderen die de wereld alleen vanuit hun eigen perspectief en genot willen bekijken.

In een andere context wordt dit ook nog eens beschreven: "de persoonlijkheid van de jaren '90 komt pas tot leven als er een camera op hem gericht is" (44).

Beschrijft Lasch de ondergang van het gezin, andere auteurs noemen de schadelijke invloed van de media (Postman en Ellul). Ook aan hen wordt in het boekje van Blanken e.a. aandacht besteed. In onze tijd maakt het geschreven woord plaats voor allerlei losse fragmenten². Het kritisch denken wordt daarmee uitgeschakeld. De belangrijkste regels zijn: snel, afwisselend, niet te moeilijk en vooral: amuserend (37). De 'electronische kerk' in de U.S.A. is een voorbeeld van deze verworping.

De auteur Alan Bloom noemt het onderwijs (en in zekere zin ook de moderne rock-muziek) als 'boosdoeners' in onze samenleving. Het onderwijs is verzaand in de introductie van technologische specialismen en van subjectivistische vaagheden (40). De rock-muziek is gericht op directe behoeftenbevredestiging.

Tenslotte gaat het boekje in op het zgn. Postmodernisme: de tegenpool van het vooruitgangsgeloof. De wereld is niet doelmatig geordend en heeft geen 'zin' (i.t.t. het gereformeerde denken over de soevereiniteit in eigen kring)³.

Jongeren, geloof en kerk

Het 5e hoofdstuk vat een aantal uitkomsten van onderzoek onder jongeren in relatie tot geloof en kerk samen. Een aantal van deze onderzoeken werd al eerder in 'Opbouw' besproken. Het boekje richt zich vooral op de evangelische jeugdbeweging. Is het waar dat deze beweging voortdurend groeit? Wees daar maar niet te optimistisch over, stellen de auteurs. De

doelstelling om buitenkerkelijken te bereiken wordt nauwelijks gerealiseerd, de groei zit vooral in de leegloop van andere kerken (51). Ook in dit hoofdstuk wordt weer een weinig hoopvol beeld geschetst van de leefwereld van de westerse mens. Geloof lijkt alleen nog zinvol binnen de muren van de kerk, daarbuiten gelden andere normen en waarden. Jongeren vinden het vaak bespottelijk dat de kerk voorschriften handhaaft op terreinen die mensen naar eigen goeddunken wensen in te richten. Met andere woorden: het geloof heeft geen consequenties voor het leven van alledag.....⁴

Pessimistisch

Dit artikel geeft uiteraard lang niet alles weer van wat in het boek wordt geschreven. Wie er meer over wil weten, raad ik aan de publikatie zelf ter hand te nemen. Het zal echter wel duidelijk zijn dat de auteurs een heel pessimistisch beeld schetsen van de westerse samenleving. Het meest opvallend lijkt de machteloosheid van het gezin. Zelfs als de mens beschutting zoekt in de veiligheid van het burgerlijke gezin is het nog de vraag of deze beschutting groeibevorderend is. "Het gezin als vluchttheuvel waar nog iets van veiligheid te vinden is ... Bij de televisie...!" (45)⁵. Er dringt zich het beeld op van wat de apostel Paulus in zijn 2e brief aan Timotheüs schrijft over het op zichzelf gericht zijn van de mensen (meer liefde voor genot dan voor God (2 Tim. 3: 1 tot 5). De vraag is in hoeverre de christelijke kerk er nog in slaagt om (o.a. via het jeugdwerk) andere geluiden te laten horen én te doen over komen bij een volgende generatie. Over die vragen gaan de laatste hoofdstukken van het boekje.

Noten

1 G.J. Blanken (red.): Jeugdwerk in een supermarkt-cultuur, Kok/Voorhoeve, 1993, 67 pagina's + literatuurlijst, f 15,90

2 Zie: Vertellen of Ieren omgaan met teksten? Opbouw 1993/13

3 Vgl. drs. A. Tol: Vollenhoven en het postmoderne. In: Beweging, juni 1992.

4 In een interview van Reina Wiskerke met Dick en Jeanette Westerkamp-Stegeman wordt als een groot probleem in de Afrikaanse situatie genoemd dat christelijk geloof en dagelijks handelen zo weinig met elkaar verbonden zijn (Nederlands Dagblad, 8 juli 1993). Wanneer we de uitkomsten van de hier genoemde onderzoeken lezen, lijkt het erop dat de westerse cultuur steeds meer op de Afrikaanse cultuur gaat lijken...

5 Voor wie meer wil lezen over de invloed van de televisie verwijzen we naar 2 publikaties van Andries Knevel: De wereld in huis (Kok/Voorhoeve 1991) en Doe dat ding dan uit (Kok/Voorhoeve 1993).

Reis door Turkije (4)

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Naar Efeze

In de buurt van Bergama (Pergamum) rustten we een paar dagen uit in het dorpje Dikili. We logeerden in een huisje op het strand, vlak bij de zee. We luierden er, lagen en zaten en gingen, toen we dachten dat we nodig weer eens wat moesten gaan doen, door het dorpje lopen.

Vanaf de weg leek het zo'n leuk dorpje, allemaal rode daken, maar toen we tussen de huizen door liepen, was het toch minder mooi dan we dachten.

Slechte straten, bouwvallige huisjes, veel puin, maar ook vriendelijke mensen, pratende kinderen en een gezellig dorpsplein. En als je liet merken, dat je best eens in zo'n huisje naar binnen wou, dan kon dat ook. Geen wonder, dat het leven in zo'n dorpje zich op straat afspeelt, want binnen is het klein en het staat er beslist niet vol met meubels.

Maar de moskee was mooi; daar hebben ze best iets voor over.

En toen gingen we op weg naar Efeze. We passeerden Izmir (Smyrna), maar stopten er niet, omdat we er later nog zouden komen. En zo kwamen we in Selcuk, een leuke plaats, waar ooievaars huizen op restanten van een oud aquaduct. En vlakbij Selcuk liggen de restanten van het oude Efeze. Maar er is meer.

In een dorpje boven op een berg, 35 km van Selcuk, staat een huisje waarvan wordt gezegd, dat daar Maria, de moeder van de Heiland, heeft gewoond en is gestorven.

In Joh. 19:27 wordt gezegd, dat Johannes Maria in zijn huis nam. Bekend is, dat Johannes in Efeze heeft gewoond en op grond daarvan is men gaan veronderstellen, dat Maria ook in Efeze heeft gewoond. Zeker is dat niet, want in Jeruzalem is een aan Maria gewijde kerk, waarvan wordt gezegd, dat op die plaats Maria is gestorven. En misschien zijn beide veronderstellingen wel onjuist.

In ieder geval is in het dorpje Meryemana een huisje op 500 meter hoogte, dat bekend staat als het Maria-huisje. Men heeft er een kapelletje van gemaakt en jaarlijks komen er heel wat bedevaartgangers, zelfs moslims, die Maria gedenken als de moeder van de profeet Jezus.

En omdat een kapelletje alleen ook

niet zoveel is, is er ook nog een bron, waarvan wordt gezegd, dat het water genezend werkt bij huidziekten. En omdat er altijd mensen zijn, die aan dergelijke verhalen wat willen verdienen, worden er ansichtkaarten en souvenirs verkocht.

Wij gingen ook de berg op. Het huisje ligt er prachtig, te midden van lage en hoge bomen. Het kapelletje heeft een halletje en daarachter is een kleine woonkamer met een altaar. Er staat een Mariabeeld zonder handen. Ongeveer 1920 werd dit beeld zonder handen gevonden in de directe omgeving. Paus Paulus VI is op 26 juli 1967 hier geweest en hij heeft tijdens zijn bezoek een lamp geschonken, die in een nis is opgehangen.

Je kunt je afvragen, hoe men er nu op gekomen is om dit oude gebouwtje aan te wijzen als het huisje van Maria. Nou, dat ging zo. In 1890 werden de visioenen van een duitse kloosterzuster, die leefde van 1774 – 1824, openbaar gemaakt. Zij heeft nauwkeurig de plek beschreven, hoewel ze er zelf nooit is geweest, waar het huisje van Maria zou zijn te vinden.

Achter de kapel, waar enkele Belgische kloosterzusters wonen, kun je naar beneden lopen. Daar zijn drie kraantjes, waaruit bronwater komt. Nu had m'n vrouw al enkele dagen last van haar huid – een arts in Dikili wist de narigheid te bezweren door het geven van een calcium-injectie – en waarom zou je niet water uit die kraan over je armen en benen laten lopen? Aldus gedaan. Zonder resultaat. Gelukkig maar. Het 'geloof' was er blijkbaar niet. Maar goed ook!

De apostel Johannes heeft zijn laatste levensjaren in Efeze gewoond en is daar ook begraven. De geleerden zijn het er niet over eens waar het graf precies was. In ieder geval werd in de tweede eeuw op de plaats waar men meende, dat Johannes begraven lag, een kerk gebouwd, bovenop een heuvel. In de 6e eeuw werd dit gebouw vervangen door een grote basiliek van 110 bij 40 meter. Van deze Johannesbasiliek zijn grote delen bewaard gebleven of weer opgegraven. Bouwstukken met een kruis er op zijn zichtbare tekenen van de christelijke gemeente, die hier eens samen kwam om naar Gods Woord te luisteren. Johannes heeft in zijn brief (Openb. 2:1 e.v.) mooie dingen gezegd van de gemeente in Efeze, maar haar ook gewaarschuwd. De gemeente heeft haar eerste liefde prijsgegeven. En dan waarschuwt Johannes (vertaling C. van der Waal in zijn 'Openbaring van Jezus Christus'): „Herinner u dan van welke hoogte gij gevallen zijt en bekeer u en de eerste werken moet gij doen. Maar zo niet, dan kom ik tot u en zal verwijderen uw kandelaar van zijn plaats.”

Van de gemeente van Christus is niets meer over. Reeds in de zevende eeuw kwamen de perzen en later de arabieren, die de islam wilden verbreiden. Weer later, in de elfde eeuw kwamen

de Seldsjoeken, die zich fel keerden tegen de christenen. Weer later kwamen de Osmanen, die op verschillende plaatsen de christenen hun kerken lieten behouden, maar hen ook vervolgden.

Hoe dat precies in Efeze ging weten we niet. Bekend is, dat de Johanneskerk in 1330 werd veranderd in een moskee, hetgeen met de nodige vernielingen gepaard ging.

Is de gemeente ontrouw geworden? Is de kandelaar weggenomen door afval? Het kan, maar we weten het niet. Niet elke waarschuwing hoeft uitgevoerd te zijn. Zeker is, dat zij, die trouw bleven, te eten krijgen van de boom des levens, die in het paradijs van God is!

P.J. van Kampen, Ede

Christen en Kunst (1)

interview met dr. Calvin Seerveld

Het ligt in de bedoeling dat in de maand september een boekje uitkomt bij uitgeverij Buyten en Schipperheyn onder de titel Wit begint, zwart wint? Dat is ook de titel van een serie tv-programma's die het afgelopen seizoen door de Evangelische Omroep is uitgezonden. Zelf ben ik een van de vier leden van het team dat die serie heeft geproduceerd; een aantal van de interviews die daarin zijn verwerkt zijn (min of meer in hun geheel) vertaald en bewerkt. Het gaat daarbij om thema's van heel uiteenlopende aard. Zo wordt onder andere ingegaan op de 'uitdaging van de Grote Stad voor de Christelijke Kerk', maar ook op 'de uitdaging van de Islam', 'New Age-denken', 'de plurale samenleving', etc. Als 'voorpublicatie' wordt een van de interviews, dat met professor Calvin Seerveld over Kunst, in twee nummers van 'Opbouw' opgenomen. Samen met de beeldend kunstenaar Gerard Pas, woonachtig in London, Ontario, Canada, was hij onze 'deskundige' bij het programma 'De uitdaging om christen te zijn in de beeldende kunst'. Het betreffende interview werd in maart 1992 opgenomen ten huize van Prof. Seerveld, in het Canadese Toronto.

Pieter van Kampen

Prof. Dr. Calvin Seerveld is al jarenlang als Kunsthistoricus en Hoogleraar in de Esthetica verbonden aan het Institute for Christian Studies in Toronto, Canada. Hij is getrouwd met een Nederlandse en kan onze taal goed verstaan en lezen, maar wat minder vlot spreken. Zei hij zelf. Hij staat in de lijn van het Calvinisme in zijn beklemtonen van de zgn. 'Cultuuroopdracht'. Hij heeft vele publikaties op zijn naam staan, die rechtstreeks over zijn vakgebied gaan, maar ook te maken hebben met het genieten van Kunst en muziek. Wellicht is zijn bekendste boek *Rainbows for a fallen World*, Regenbogen voor een Gevallen Wereld. Hij schreef ook bundels met gedichten en teksten voor muziekstukken. Prof. Seerveld wordt niet moe om Christenen op te roepen om 'cultureel' en 'artistiek' actief te zijn, niet omdat we er per se zo goed in zijn, maar omdat het voor ons mensen zo goed is.

Dr. Seerveld, welke plaats hoort de Kunst in te nemen in het leven van een Christen of een Christelijke gemeenschap?

Ik meen dat kunst in het leven van een mens een volwaardige plaats moet innemen, of die persoon nu gelovig is of niet. Ik zeg daarmee niet dat het een allesbeheersende plaats moet zijn. Kunst is niet het allerbelangrijkste dat er in het leven bestaat. Daarin lijkt de plaats van Kunst wel wat op de rol die vitamines in ons leven spelen. Hoewel je een hele poos kan blijven leven, als je niet genoeg vitamines binnen krijgt, na een tijd krijg je te weinig ijzer in je bloed en krijg je dus bloedarmoede. Het is de moeite waard om geen bloedarmoede te krijgen! We moeten Kunst niet gebruiken als een bepaalde 'heilsweg'. Je leven kan er echter wel zeer door veraangenaamd worden en door worden verdiept, verrijkt.

Hebt u het dan over iedere vorm van Kunst? Of vindt u dat bepaalde vormen van Kunst in ieders leven aanwezig moeten zijn?

Net als het beroepsmatig met dingen bezig zijn, appelleert Kunst aan een dimensie van verbeelding in ons menszijn, die helemaal deel uitmaakt van ons creatuurlijk bestaan. Het is volgens mij daarom ook zo belangrijk om verjaardagsfeestjes voor onze kinderen te organiseren die van verbeeldingskracht getuigen en het is ook belangrijk dat we een goede grap goed vertellen. Niet dat ik nu zelf zo'n goede moppentapper ben, maar ik kan er erg van genieten als men een grap goed vertelt. Of hoe je je met enige verve aankleedt. Het maakt het leven bijzonder en het maakt dat je je fanta-

sie in werking stelt. Het gaat dus om verbeelding, om stijl, om de manier waarop je met de ander omgaat, met je man of je vrouw en noem maar op. Voor mij is dat alles erg belangrijk, het hoort bij een volledig leven! Dat zou ik 'de esthetische dimensie' van ons leven willen noemen. Het brengt ons tot een esthetisch leven.

Als dat alles nadrukkelijk in de aandacht staat, als daar het licht op valt, dan spreken we van Kunst. Zo u wilt is Kunst het in de schijnwerpers zetten van de dimensie van esthetica die ieders leven heeft. Ieder mens moet in zijn of haar leven een artistieke dimensie kennen. Daarvoor moet een plaats worden ingeruimd.

Om nog even op dat thema door te gaan, het is belangrijk dat ouders hun kinderen verhalen vertellen, en dan niet alleen Bijbelverhalen, maar ook sprookjes. Het is belangrijk dat moeders en vaders voor hun kinderen bij het slapen gaan liedjes zingen, slaapliedjes of wat voor liedjes dan ook. Als het mogelijk is, is het goed dat kinderen muziekles krijgen. Dat ze de blokfluit leren spelen of de piano. Het is de moeite waard dat onze kinderen goede illustraties in boeken zien; op het hele terrein dus van het voorlezen van een Bijbelverhaal, het luisteren of maken van muziek, het bezig zijn met poëzie, het vertellen van verhalen, overal doen zich mogelijkheden voor om het leven te ontwikkelen, om bepaalde schatten om ons heen ook op te graven en te onderzoeken.

Als u 'Kunst' moet definiëren, neemt u dus de breedst denkbare definitie?

Ja, voor mij is Kunst iets dat amateurs kunnen doen, maar waar je ook 'professioneel' mee kunt bezig zijn. Kunst is voor mij eigenlijk het vermogen, het ambachtelijk kunnen, om de diverse nuanceringen in de wereld om ons heen te zien. (Het woord 'nuance' is me dierbaar.) En als je die nuances ziet, dan 'pak je ze in de kraag' en laat je ze ook aan je buurman zien of aan je kinderen of aan wie ook maar.

U ziet Kunst dus niet als hobby, werk of tijdspassing, maar als levensstijl?

Ik meen dat men Kunst wel op een amateuristische manier kan bedrijven. Ik meen niet dat iedereen geroepen is om als kunstenaar door het leven te gaan, net zomin als iedereen een onderzoeker of wetenschapper moet worden. Iedereen wordt door de Heer echter wel geroepen om na te denken en om zijn of haar verbeelding vrij spel te geven. Kunst is iets dat een zekere mate van ambachtelijkheid vergt, dat meer gespecialiseerd is, dat meer geconcentreerd is ook. Alho-

wel, zoals al gezegd, ook amateurs op hun wijze met dit hele spel mee kunnen doen. De vrucht van kunstzinnig bezig-zijn, de ambachtelijk bekwame manier waarop mensen die 'kunstenaar' zijn hun werk produceren hoort wel op de een of andere manier bij ieders leven, al is het, nogmaals, niet hetgeen waarom alles in het leven draait.

Toch wordt Kunst in het algemeen door Christenen nogal stiefmoederlijk behandeld, vindt u niet?

Veel Christenen van Evangelischen huize zijn inderdaad uiterst weinig met Kunst bezig of in Kunst geïnteresseerd. In andere Christelijke tradities, zoals de Rooms-Katholieke of de Hoogkerkelijke stroming in de Anglicaanse Kerk is dat anders; daar staat men heel positief tegenover de Kunst. Dat is, meen ik, een reden waarom in het verleden nogal wat kunstenaars die Christen geworden zijn, aansluiting zochten bij de Anglicaanse Kerk. De Evangelischen zijn echter vaak bang geweest voor Kunst, omdat men die ervoer, of dacht te ervaren, als een verzoeking die je bij het ware, het geestelijke, vandaan trok. Dat gevoel heeft in de Kerk een lange geschiedenis. Je moet de Griekse filosoof Plato noemen, die de indruk wekt dat het lichaam minder belangrijk is dan de ziel. Bijbelgetrouwe Christenen zijn soms bunzig geweest voor Kunst; met hun 'Gereformeerde voelhorens' bespeurden ze maar al te duidelijk dat veel van wat in de Kunst gebeurt hun geloof in de Heer niet echt zou versterken en verdiepen. Ze waren terecht wantrouwig, want veel sekuliere kunst is ook niet goed voor je geloof, als je er tenminste niet kritisch mee om weet te gaan.

Dat gezegd hebbend, wil ik ook spreken over mijn dochter die danser en choreograaf is, die 'dansen' heeft omschreven als 'bidden met je benen'. Dat is een zaak die Christenen die zo weinig op hebben met kunst zouden moeten begrijpen. Je kunt God dank brengen met je lichaamsbewegingen. Dat is iets dat regelrecht ingaat tegen de hele Platonische traditie, die zich op de Absolute Wereld richt, op de wereld achter deze wereld. In die traditie staande, zeggen Christenen ook: 'Je moet alle aandacht aan de Heer geven.' Maar, tenminste in mijn traditie, kan je ook in het hier-en-nu God al eer geven, met je lichamelijkheid, met je handwerk, met je zintuiglijkheid. Zo kan je God ook een loffer brengen. Dat is bovendien iets dat ook mijn buurman kan aanspreken. Dat kennen we toch allemaal? Als iemand de leidingen van mijn huis kan repareren, ben ik toch geweldig blij en dankbaar, vooral als het me niet teveel kost! Ik meen dus dat het gewone handwerk door Christenen soms veel te laag geschat is, door Christenen die maar het liefst heel snel naar de hemel zouden willen gaan. Waar het echter om gaat is dat we hier, op deze aarde, met onze zintuiglijkheid en met onze licha-

melijkheid druk bezig moeten zijn, opdat, als de Heer terugkomt, Hij blij zal zijn met de manier waarop we onze talenten hebben benut, ermee hebben gewoekerd. En Hij is helemaal niet tevreden, als we onze talenten in de grond hebben gestopt!

Onze bestemming is om als rentmeesters van de Heer in zijn schepping actief te zijn. Dat houdt onder andere in dat we op het terrein van de verbeelding Hem trouw moeten zijn. Wij moeten de Hof beheren, die inderdaad wanhopig vervuild is geraakt, en dan bedoel ik niet alleen op het punt van het Milieu maar evenzeer op het terrein van de Cultuur. De lucht die we inademen, maar ook de muziek die we inademen, de visuele indrukken die we opdoen, alles toont ons iets van de teloorgang van deze Schepping. Het is, naar mijn mening, onze taak om als mensen die de Heer volgen iets aan deze schepping te doen; we moeten die schepping, waar het kan, omvormen van een plaats waar veel kwaad is, tot een plek waar de Heer om kan glimlachen. Dat is onze taak, niet om stil te zitten wachten tot de Heer terugkomt en om zijn spoedige terugkomst te bidden. We moeten, integendeel, aan het werk zijn, opdat de Heer zich verheugen kan bij zijn terugkomst.

Bent u van uw kant ook niet kritisch op Kunst?

Ja, dat ben ik; ik ben kritisch op heel veel Moderne Kunst. Dat geef ik o.a. weer in mijn boek *Rainbows*; het gaat daar over 'de Moderne Kunst en de Geboorte van een Christelijke Cultuur.' Daarin valt het dilemma waarin we verkeren wellicht het best aan te geven. Heel wat kunst is diep 'werelds' en nog destruktief ook. Wij Christenen moeten op de een of andere manier iets vinden dat die kunst kan vervangen. Aan de andere kant, moeten Christenen het ook zichzelf verwijten dat er zoveel 'slechte kunst' is; we hebben ons niet of nauwelijks met kunst beziggehouden. En waar Christenen geen aandacht voor iets hebben, 'lopen die dingen naar de hel', letterlijk! Dus dat is iets waar we eens goed over moeten nadenken en waar we wezenlijk mee bezig dienen te zijn.

Hoe gaan we de ongelovigen om ons heen, die ons in de gaten houden, die willen weten wat voor mensen we zijn, hoe gaan we die mensen 'tot jaloezie verwekken'? Hoe kunnen we de dingen zo maken dat men geïntrigeerd is en zich afgaat vragen: waarom hebben ze zo iets interessants gemaakt, dat me bezighoudt? Dat kan plaatsvinden door onze muziek of zang, door onze romans of onze schilderijen. Te vaak hebben Christenen echter volstaan met te zeggen dat iets niet goed was. Dat kan wel zo zijn, maar het is veel moeizamer werk om dan zelf iets te produceren dat wel de moeite waard is. En dat is precies wat we moeten gaan doen. We moeten werk scheppen dat 'diep' is en dat echt artistiek is, dat

de mensen diep raakt. Dat moeten we dan doen vanuit ons geloof en ons Christelijk perspectief en inzicht. De mensen die hun dagelijkse portie opervlakkige kunst of kitsch voorgeschooteld krijgen moeten het verlangen krijgen eens op te letten wat hier hun nu wordt geboden.

Hoe is de Kunst eigenlijk zo 'seculier' geworden?

Het secularisatieproces in de Kunst heeft generaties lang in beslag genomen. Wanneer dat precies begonnen is? Sommige geleerden zeggen: in de tijd van de Renaissance in de 15e en 16e eeuw! Anderen zeggen dat het in de tijd van de Verlichting begonnen is, in de 17e en 18e eeuw. Er zijn diverse antwoorden op die vraag te geven die alle hun verdedigers en critici hebben. Wat je wel kan zeggen is dat 'Avant Garde'-kunst aan het einde van de vorige eeuw en het begin van deze eeuw zei: 'We willen niets meer te maken hebben met de traditie die in de tijd van de Renaissance begonnen is, die de hele werkelijkheid bekijkt vanuit een geopend raam. We willen onszelf uiten, zeiden de Duitse Expressionisten. We willen de werkelijkheid zo bekijken dat je meer perspectieven hebt, meer hoeken waaronder je iets bekijken kan, dan die ene, zeiden de Kubisten; Het gaat ons niet om 'fotorealisme'. Naar ik denk, heeft deze seculiere Kunst, waarin aan God geen rol werd toegekend, wel een goede beoordeling en veroordeling van de Renaissance-idealen waarin Schoonheid afgodische trekken kreeg, gegeven; immers, iedereen vergaapte zich aan de Kunst en aan het vermogen van de Kunstenaar. De Kunst stond op een voetstuk, zoals Prof. Rookmaaker wel zei. Naar mijn mening geeft veel Moderne Kunst een goede kritiek' van de oude, 'traditionele' kunst, waarin mensen werden 'meegezogen', omdat het allemaal zo fantastisch mooi was, wat je zag! Soms ging het trouwens om 'boosaardige' schoonheid, als je de kunst van die tijd met feministische ogen bekijkt.) Moderne kunstenaars hadden ontdekt dat Kunst zich moet bezighouden met deze hele wonderbare wereld, met zijn vele nuances, en niet doen alsof het slechts gaat om een fotografische weergave. Het gaat niet om een kiekje van wat we zien, als we ons buiten het raam wagen.

Hoe kom je erachter of Kunst echt seculier is?

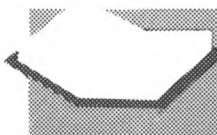
Door de geestesgesteldheid ervan te proeven! Dat is natuurlijk een zaak die je snel ontgaat, het is uiterst subtiel en soms ook 'vluchtig'. De enige manier om de geestgesteldheid van een kunstwerk te toetsen is om niet zozeer naar een werkstuk te kijken, maar te proberen om het hele oeuvre van een kunstenaar te bekijken. Zo kun je gaan zitten in een zaal in de Londense Tate Gallery, waar ongeveer twaalf abstrakte schilderijen hangen van Mark Rothko, allemaal in zwarte en rode tinten. Je hoeft

helemaal niet te weten dat hij deze werken maakte net voordat hij zelfmoord pleegde. Stel je voor dat je daar een kwartier lang gaat zitten, wat helemaal niemand doet, en je laat al die abstracte kleuren, die daar om je heen en door je heen golven, tot je bewustzijn toe. Dan kun je voor jezelf 'proeven' dat ze een geestesgesteldheid uitstralen die je aantreft bij Transcendente Meditatie. Natuurlijk is dat niet iets dat je aan een ander kan bewijzen. Maar er is toch een soort 'lichtende gestalte, een 'godheid', die zeker niet zo in de historie is 'ingedaald' als Jezus Christus is. Je moet dus het totaalwerk van een kunstenaar zien te 'beproeven' en voor jezelf proberen woorden te vinden voor – ja wat is het juiste woord? – voor het *perspektief*, de levensbeschouwing, die dat werk op ons overdraagt. Wil het van ons dat we ergens boven deze wereld gaan zweven of wil het dat we de hele werkelijkheid gaan stukslaan?

Maar kan je verwachten dat de gemiddelde mens dat er allemaal uit haalt? Het leren begrijpen van Kunst lijkt wat op het leren van Grieks. Bijna iedereen die zich inspant kan Grieks leren, met name als je in Griekenland woont! Zo gaat het ook met het leren begrijpen van Kunst. Dat leer je allen door er redelijk wat tijd aan te besteden. De beste manier om Kunst te gaan begrijpen is om geregeld naar een Museum te gaan met iemand die er meer van weet dan jezelf. Zo iemand kan je vragen stellen en dat helpt je verder op weg. Zo hebben we dat ook zelf gedaan, toen onze kinderen nog klein waren en in het wandelwagentje zaten. Dan gingen we naar een Museum van Moderne Kunst en reden we naar een ultramodern schilderij en vroegen we hen wat ze ervan vonden. 'Is dat het rood van een brandweerauto? Is dat rood slecht? Is het gelukkig? Is het ziek? En die vorm? Maakt die vorm je blij of juist bang? En dan reden we met hen naar het volgende schilderij. Je moet als het ware 'de taal' van de schilderij meester zijn om het geheel te kunnen begrijpen.

Natuurlijk lijkt de Kunst tegenwoordig niet echt op het Grieks, maar op iets veel moeilijkers! Iets dat een zodanig persoonlijke kijk van de kunstenaar weerspiegelt en daarin zo 'obscurant' is dat ook mensen met een stuk opleiding in Kunst het soms moeilijk vinden om de taal ervan op te pikken. Dan wordt Kunst een elitaire aangelegenheid.

Boekbespreking

Bijbelverhalen voor kinderen

geschreven door Werner Laubi met illustraties door Annegert Fuchshuber uit Duits vertaald door Lutgart Debroey Uitgave Altiora, Averbode en Kok, Kampen, 272 pagina's, prijs f 49,50

Bijbelverhalen voor kinderen is waarschijnlijk bedoeld voor kinderen vanaf ongeveer 10 jaar. In het voorwoord zegt de auteur, dat hij de Bijbelverhalen heeft verteld, omdat deze gaan „over dingen, die ook wij beleven: over vreugde en verdriet, over geluk en lijden. Zij vertellen over mensen, die zondigen en vergeving krijgen. Zij vertellen de blijde boodschap, dat God ons mensen zoekt en zich door ons laat vinden. Dat Hij ons gaarne ziet en bij ons is. Ieder uur, iedere dag, tot aan het einde van de wereld.”

De bedoeling van de schrijver wordt in deze woorden duidelijk weergegeven. Hij wil de blijde boodschap doorgeven van de liefde van God voor mensen, die tot uiting komt in Zijn voortdurende nabijheid. De moderne troostwoorden 'God is erbij' horen we hierin. De begrippen zonde, gerechtigheid, oordeel, genade en verzoening worden in deze doelstelling niet genoemd. En de oude troostwoorden „God wil je redden uit de macht van satan en dood” missen we helaas.

De schriftbeschouwing van de auteur is te vinden in het Nawoord, waar staat: „We zullen ons niet vastpinnen op de vraag of een wonder echt of 'historisch' gebeurd is, maar we zullen eerder zoeken naar de symbolische betekenis van het verhaal”. Dit zoeken naar de symbolische betekenis laat de schrijver echter over aan het kind of de voorlezer van het verhaal. De verhalen worden namelijk heel sec verteld, zonder enige uitleg of commentaar, zonder verwijzing naar een soortgelijke gebeurtenis of naar woorden uit een psalm of profetie. Veel verhalen en vooral die uit het nieuwe testament – die voor het grootste gedeelte uit het Marcusevangelie genomen zijn –, kunnen als ze voorgelezen worden haast tekst voor tekst gevolgd worden in de Bijbel. Zo letterlijk worden ze verteld, zonder enige verklaring. Ook toelichtingen uit het nieuwe testament op oudtestamentische gebeurtenissen worden niet in de verhalen verwerkt. Het verhaal van de twee verspieters in Jericho bijvoorbeeld, beschrijft hoe Rachab de mannen verbergt en laat ontsnappen, zoals het

in Jozua 2 staat, maar erbij wordt niet vermeld, dat zij dat uit geloof deed, zoals Hebreeën 11:31 vertelt.

Deze manier van schrijven en vertellen van bijbelverhalen komt tegenwoordig vrij veel voor en wordt heel bewust gedaan. Er wordt verteld, zoals het Nawoord zegt, „op een manier die tegen de tekst aanleunt. Een opdringerig proclameren van de heilsgeschiedenis wordt vermeden. Deze kinderbijbel blijft dus trouw aan het voorbeeld van de Bijbel zelf, want de heilsgeschiedenis van de Bijbel gebeurt eveneens op geheimnisvolle wijze en in het verborgene”. Uit deze woorden blijkt, dat het de bedoeling van de auteur is, dat het verhaal zelf indruk op het kind maakt en niet onze interpretatie of ons commentaar. Er moet ruimte blijven voor de fantasie en de uitleg van het kind zelf.

Wie zo redeneert, vergeet dat er in de Bijbel zelf regelmatig sprake is van uitleg en onderwijzing. De priesters hadden de opdracht het volk de wetten te leren. De profeten vertelden de mensen wat God van hen vroeg. Jezus zelf onderwees voortdurend uit de Schriften. De apostelen waren dagelijks in de tempel de mensen aan het leren. En wij gaan elke zondag naar de kerk om de Bijbel uitgelegd te krijgen. En zouden kinderen dan zonder onderwijs en uitleg kunnen? Geldt de aansporing van de spreukendichter om de onderwijzing van de moeder niet te verwerpen niet voor het moderne kind? En richt de dichter van psalm 78 zich niet tot de hedendaagse vaders met zijn oproep hun kinderen Gods getuigenis en wet te leren? Bijbelverhalen vertellen en de betekenis ervan uitleggen aan een kind is een verantwoordelijk en moeilijk werk. Heel snel kunnen daarbij fouten worden gemaakt, waardoor het kind een verkeerd beeld van God en Zijn werk kan krijgen. Maar dat wil niet zeggen, dat we de uitleg aan het kind zelf kunnen overlaten. Zoals de Here Jezus bij Mozes begon en bij al de profeten en zo aan de Emmaüsgangers uitlegde wat in de Schriften op Hem betrekking had, zo moeten ook kinderen aan de hand van de hele Bijbel leren wie de Here is en wat Hij in Christus uit liefde voor ons gedaan heeft.

Deze kritiek op de uitgangspunten van de auteur betekent niet, dat deze kinderbijbel niet bruikbaar is in het gezin. Omdat de verhalen zo nauwkeurig de bijbeltekst volgen, is er weinig kritiek op te leveren. Het boek kan heel goed dienen om samen met kinderen van een jaar of tien te lezen. Het is dan echter wel nodig om diverse dingen uit te leggen en te bespreken.

Dit boek met Bijbelverhalen voor kinderen is goed uitgegeven. Het is gebonden in een harde kaft, gedrukt op stevig papier, heeft een prettige lay-out met een duidelijke letter, en op iedere dubbele bladzijde staan een of meer illustraties in kleur. Niet iedereen zal de bepaalde stijl van tekenen

van de illustrator mooi vinden, maar de voorstellingen zijn wel heel sprekend en met gevoel weergegeven. Samenvattend kan gezegd worden, dat dit boek voor oudere kinderen goed te gebruiken is, mits de ouders de moeite nemen de betekenis van elk gedeelte aan het kind uit te leggen.

M. Vrijmoeth-de Jong

Leer ons bidden

Ds. C. van den Berg: 'LEER ONS BIDDEN' – Dagboek – Uitgeverij de Vuurbaak – Barneveld – 111 pag. – f 16,75.

Er is en wordt over het bidden veel gesproken en geschreven. Dat kan ook niet anders, want via het gebed zoekt de mens contact met God. Maar steeds komt weer de vraag aan de orde: Hoe moet ik bidden? Wat bepaalt de inhoud van mijn gebeden? Bidden – dat is zeker – is reactie op het spreken van de Almachtige. Als God niet eerst tot ons gesproken had, zouden wij niet met Hem kunnen praten. Het is de verdienste van dit boek van de hand van deze (vrijgemaakt) gereformeerde predikant te Amersfoort, dat steeds eerst een Schriftgedeelte is gekozen (vertaling: 'Het Boek') en na een uitleg daarvan een passend gebed is geformuleerd. Zo komen de twee grote gebeden, het 'Onze Vader', Doop en Avondmaal en de Tien Geboden aan de orde. De Bijbelgedeelten worden vaak treffend via een opschrift getypeerd. Alles is eenvoudig gehouden en in de eerste plaats bestemd voor de jongeren van 16 jaar en ouder. De gebeden zijn niet bedoeld als een model, maar hebben een hulpverlenende functie bij het zelf leren bidden. Wij hebben veel waardering voor dit werk van onze kollega uit de Keistad. In de vormgeving van het gebed sluit hij zich nauw aan bij de verklaring van Gods Woord. Daardoor valt hij nergens in herhaling. Dat vind ik een enorm pluspunt. Wél ben ik van mening, dat het geheel – uitgezonderd de gebeden – in de verwoording wat smeüger was geworden wanneer de auteur zich had bediend van verschillende aansprekende citaten van theologen e.a. Ook blijf ik met de vraag zitten of ik wanneer ik mijn gebed besluit met: Om Jezus' wil, dan niet meer Amen behoef te zeggen, omdat Christus Zichzelf zo noemt (zie pag. 66). Het boek is keurig uitgegeven. Hartelijk aanbevolen!

O. Mooiweer,
Enschede

Ontvangen

M.R. van den Berg,
Als de kerk ter sprake komt.

144 blz., f 22,50
ISBN 9066511540
Uitg. Van den Berg, Kampen

Drs. W.G. Rietkerk,
Ik wou dat ik kòn geloven;
Over psychische factoren die een belemmering kunnen vormen voor het vertrouwen op God.

143 blz., f 22,50
ISBN 9029711078
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

J.C. Bette, G. van den Brink,
J.W. van der Jagt (red.),
Studiebijbel – Het evangelie naar Lucas.

993 blz., f 125,-- (bij abbon.:
per deel f 99,--)
ISBN 9062054048
Uitg. In de Ruimte, Soest.

Kees van Baardewijk,
Nog even zuchten!
Vrolijke en ernstige versjes.

34 blz., f 7,80
ISBN 9080149314
Uitg. Van Baardewijk,
Apeldoorn
Bestellen door overmaking
van f 7,80 op bankrek. 692060316
tnv van Baardewijk, Apeldoorn

Dr. W.C. van Dam,
Wezens uit onzichtbare werelden.

132 blz., f 19,50
ISBN 9024269539
Uitg. Kok, Kampen

Puzzelhoekje

Petrus en Paulus ontmoeten tijdens het reizen om het woord Gods overal te verspreiden veel mensen. Nu hebben zij nog wel de namen van die mensen maar hun beroepen zijn door de war geraakt. Kunnen jullie ontcijferen wat voor beroep deze mensen hadden? Je kunt het opzoeken in Handelingen: 9, 10, 13, 16, 19 en 25.

E L Y M A S

atvorane

L Y D I A

reppur-kroepvresto

D E M E T R I U S

smezivriid

A G R I P P A

gnonik

T A B I T A

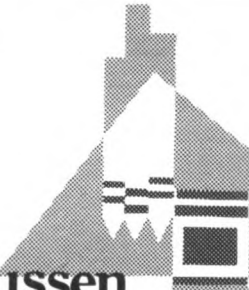
pliedscini

C O R N E L I U S

danhomof

De oplossing van de vorige keer was:
Mordechai, Mozes en Hanna.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Tussen kerk en keuken

Margreet Maljers-Kroes

Veranderingen

Reinier, onze jongste zoon, gaat naar groep acht. Voor mensen die niet helemaal op de hoogte zijn, groep acht was vroeger de zesde klas van de lagere school.

Onze oudste kinderen zijn dus opgegroeid met klassebewustzijn en Reinier met groepsgebeuren. Een wereld van verschil zou je zeggen, maar dat valt mee. Hoewel...

Toen Reinier voor het eerst met staartdelingen thuiskwam, het soort sommen waaraan ik in mijn vroege jeugd een bloedhekel had, zag ik tot mijn schrik dat de wijze van opschrijven bijzonder ingewikkeld was geworden.

„Doe je dat wel goed zo,” vroeg ik bekommerd terwijl ik op het papiertje keek.

Hij haalde zijn schouders op. „Mees-ter zegt dat het zo moet.”

„Het lijkt me zo moeilijk op die manier,” zei ik.

Hij keek me even meewarig aan. „Valt wel mee hoor.”

„Nou ja, dan zal het wel goed zijn,” berustte ik en ging er, nu ik toch bezig was, eens goed voor zitten. Het is tenslotte nooit weg om na te gaan wat je kind doet, zo'n hele dag.

„Wat weet je van ontleden? Weet je al wat een lijdend voorwerp is en wat heb je geleerd met bijbelse geschiedenis?” vroeg ik.

„Alles wat ik al wist... Noach in de ark, David, Mozes, Jozef enzo,” zei hij vlot.

„Zeg... ik ga spelen hoor.”

„Zes uur thuis,” riep ik hem na.

Een paar dagen later was ik op bezoek bij een van mijn zusjes die, met onderbreking van huwelijk en kindertjes krijgen, ruim dertig jaar voor de klas heeft gestaan, en vroeg haar of zij veel merkte van verandering in het onderwijs. Met name van een verandering in het protestants-christelijk karakter van scholen, want dat is iets waar veel ouders uit onze kring zich zorgen om maken. Wat kan het je uiteindelijk schelen of een kind zijn sommetjes horizontaal of vertikaal opschrijft. Dat leert hij of zij vanzelf wel. Het gaat om de levensbeschouwing.

Ze hoefde niet lang over mijn vraag na te denken.

„O ja. Kinderen weten minder. Ik ben begonnen op een school in de Zaanstreek, weet je nog wel? Veel kinderen

uit een orthodox milieu. Die wisten meer van David dan van buurvrouw Dekker. De slinger en Goliath waren net zo gewoon als buurvrouws vliegenmepper, alleen het effect was meer spectaculair. Het hoofd van de school draafde uit pure bezorgdheid voor de rechtzinnigheid van het onderwijs de gang op en neer.

Toen ik met Kerst de klas 'Er is een kindeke geboren op aard' leerde, kwam hij naar me toe en zei ernstig: „Juf, dat lied moet u de kinderen maar niet leren. Dat is niet bijbels. Jezus kwam niet op aarde voor 'ons alle-gaer' maar alleen voor de mensen die in Hem geloven.”

„En”, vroeg ik, want ze is niet direct een volgzaam type, „trok je je daar veel van aan?”

Ze lachte en zei uitgestreken: „Ik heb het ze wel geleerd. Zo'n mooi lied... Ik heb er alleen bij gezegd: Kinderen... Zacht en eerbiedig!”

„En nu?” vroeg ik.

Ze haalde haar schouders op. „Een school met veel buitenlandse kinderen. Er zijn echt schatjes bij, maar de meesten weten van toeten noch blazen. De Nederlandse kinderen trouwens ook niet hoor. Laatst vroeg ik: Jongens, wie weet waar de Here Jezus geboren is. Antwoord: Op de Dillenburg, juf.”

„Je wordt haast een zendeling,” zei ik. „Scheelt niet veel,” gaf ze toe. „Maar je moet wel in de gaten houden dat er een groot verschil bestaat tussen een school in de Randstad en een school op de Veluwe.”

„Daar hebben we het nog eens over,” zei ik, want ik moest naar huis om voor man en kinderen het eten klaar te maken.

Er zijn dingen die nooit veranderen!

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

8-10 okt. N.G.J. Bijbelstudieweekend
6 nov. Landelijke ouderlingenkonferentie
19-21 nov. N.G.J. Bijbelstudieweekend

1994

12 mrt. Landelijke Vergadering Apeldoorn
16 april Landelijke Ontmoetingsdag Barneveld

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Utrecht

Ingaande 1 september a.s. berust het scribaat bij de heer: G. van Rees, Zee-manlaan 110, 3572 ZG Utrecht. Tel.: 030-716 792.

De preekvoorziening zal met ingang van 1 september geschieden door: de heer P.H. Sierksma en mevr. J. Ameling, Pieter Breughelstraat 8, 3583 SK Utrecht. Tel.: 030-523 516.

Ned. Geref. Kerk van Haarlem

De zorg voor de preekvoorziening berust bij: de heer G. van Dijk, Berkenlaan 52, 1943 DT Beverwijk. Tel.: 02510-26 834.

Ned. Geref. Kerk van Vlaardingen

Het adres van de diaconie der kerk luidt: de heer J. van Woerkom, Emmastraat 78, 3134 CM Vlaardingen. Bankrekg.: 50.00.58.253.

Ned. Geref. Kerk van Nijverdal

Kandidaat drs. J. Dekker wordt op 29 augustus in de morgendienst bevestigd door zijn vader ds. P. Dekker van Ermelo.

's Avonds om 19.00 uur doet hij zijn intrede in de Ned. Herv. Kerk te Nijverdal, Kerkstraat 45. Zijn adres is: Constantijnstraat 33, 7442 MD Nijverdal.

*En God zag alles wat Hij gemaakt had
en zie het was zeer goed.*

Gen. 1: 31a
(Trouwtekst 19/8/'48)

Op 19 augustus jl. herdachten wij met grote dankbaarheid dat
onze ouders en grootouders

J. VAN OORD

en

K. VAN OORD-DAMMINGA

45 jaar geleden in het huwelijk traden.

*Geprezen zij de Here
dag aan dag draagt Hij ons
die God is ons heil.*

(Ps. 68:20)

Houten: Koos

Utrecht: Liewe en Ellen

Laura, Sofia

Vlaardingen: Rijk en Jannie

Korien, Rik, Jannieke, Jan Govert,
Maurits

Almere: Marnix en Anja

Utrecht: Jan en Annemieke

Marina

Utrecht: Adriaan en ELeonor

Leon

Raamsdonk: Diewertje en Bert

Annelieke, Dirk Jan, Maarten

Correspondentie adres: fam. J. v. Oord
Soestdijkseweg 27
3732 HC De Bilt

„... opdat God zij alles in allen.”

1 Kor. 15 : 28

Voor ons volkomen onverwacht is in haar Heer en Heiland ontslapen
mijn vrouw, onze moeder en oma

JITSKE KNOT-HAVEMAN

* 1 november 1914

† 16 augustus 1993

9751 CW Haren, Parkweg 108

Haren: L. KNOT

Haren: H.G. KNOT

G. KNOT-BORNEMAN

Bram, Jitske, Ineke

Groningen: E.J. AIKEMA-KNOT

G.S. AIKEMA

Jaap, Hans, Mark, Christian, Els

Zuidhorn: R.R. KNOT

J.G. KNOT-DE WIND

Bart, Marieke

Kampen: R.M. PIKKERT-KNOT

G. PIKKERT

Niels, Ewald, Emile, Igor, Joël

De begrafenis heeft inmiddels in familiekring plaatsgehad.

Dominee Schaeffer leest het Nederlands Dagblad:

Nederlands Dagblad
Gereformeerd gezinsblad

Het kan een stralende zomerdag zijn, als de vogels nog maar net beginnen te fluiten. Of een ijskoude wintermorgen, als het eigenlijk nog nacht is. Wat het weer ook is, het Nederlands Dagblad is er vroeg bij. Maar het is niet zozeer om het uitgebreide weerbericht dat dominee Schaeffer het ND leest.

“Kort gezegd: aan het ND heb je wat. Gewoon voor je dagelijks leven als christen. De krant informeert grondig en kritisch over wat er zich afspeelt in de samenleving. En neem een pagina als Moreel Beraad, die gaat over wezenlijke zaken. Als je trouwens ziet wie daar allemaal voor schrijven, dan heb je meteen een voorbeeld van de open mentaliteit van het ND, als dagblad voor heel orthodox Nederland. Ik denk dat we zo'n krant nodig hebben.”

Een krant leer je al lezend pas kennen. Daarom neem ik een proefabonnement op het ND: vier weken thuisbezorgd voor maar 14,-. Ik betaal pas als ik een acceptgiro heb ontvangen.

NAAM _____ ADRES _____

POSTCODE _____ WOONPLAATS _____

TELEFOON _____

Stuur deze coupon in een envelop naar het Nederlands Dagblad. Antwoordnummer 1004, 3770 VB Barneveld. Een postzegel is niet nodig. Of bel voor een proefabonnement: 03420-10720.